

STUDIE

MEZI PRAHOU A PAŘÍŽÍ. NEZNÁMÉ A MÁLO ZNÁMÉ „HRDINKY“ ČESKO-FRANCOUZSKÉHO KULTURNÍHO SVĚTA PRVNÍ POLOVINY 20. STOLETÍ*

Jaroslava Kašparová (Praha)

Between Prague and Paris. Unknown and Little-Known ‘Heroines’ of the Czech-French Cultural World of the First Half of the 20th Century

Abstract: The article describes the lives of several Czech-French female ‘heroines’, writers and scientists active in the first half of the 20th century who we encountered in connection with research into book provenances in Czech and French institutions and whose fates are little known, or even unknown, to the Czech and French cultural public. The first part, entitled ‘Paris in Prague and Prague in Paris’, tells the story of two women, a Francophone Belgian and a Czech living in France. The second part, ‘French Women Married to Czechs’, maps the lives of three French women who were engaged in pedagogical, translation, educational and scientific activities and who were forced to leave Czechoslovakia after 1948 for political reasons. The last part, ‘The Daughter of a Famous Father’, deals with the life of the Bohemist Jacqueline Mazon, the daughter of the distinguished French Slavist André Mazon.

Keywords: Prague – Paris – first half of the 20th century – Czech-French relations – women – Junia Letty-Castagnou (1893–1941) – Lída Durdíková-Faucher (1899–1955) – Madeleine David-Vokounová (1902–1989) – Raymonde Coupée-Zajícová (1901–1976) – Marcelle Michel-Pospíšilová (1901–1989) – Jacqueline Mazon (ca 1917–2008)

Úvodem

O vlivu francouzského umění, jazyka, kultury i politiky na umění, kulturu a politiku českého národa (ať to bylo ještě v rámci rakouské monarchie, nebo po vzniku samostatného státu) toho bylo napsáno už mnoho. Inspirace francouzskou kulturou a civilizací, zejména v oblasti literatury, výtvarného umění či hudby, ale i v oblasti stylu života, gastronomie a módy, prostupuje od konce 19. století všemi oblastmi života v českých zemích. A není to jen módní záležitost zaměřená na znalost jazyka či přebírání francouzských slov či tvůrčích idejí, jež se projevuje zprostředkovaně, ale jsou to přímé kontakty obou národů: směrem ze středu Evropy do země galského kohouta v případě okouzlení francouzskou společností, kulturou i přírodou a směrem opačným v případě francouzského objevování slovanského světa, v němž české země zaujímaly i z důvodů etnografických a politických významné postavení. Je celkem zbytečné podávat výčet slavných jmen na jedné i druhé straně, byť u obou národů najdeme již od konce 19. století nadšené obdivovatele francouzského a českého či slovenského národa, slavné i méně známé osobnosti (frankofily a slovanofily či bohemofily),

které se zasloužily o rozvoj vzájemných kontaktů ještě před vznikem Československa. Ostatně sám vznik samostatného československého státu je bez francouzského podílu a vlivu těžko myslitelný. Tyto skutečnosti jsou všeobecně známy jak z dobové literatury, tak literatury, která byla napsána po roce 1989 a která nám zpětně osvětlila některá „bílá místa“ existence či násilné neexistence těchto kontaktů. Řada odborných publikací, studií, memoárových a vzpomínkových děl je toho důkazem. Promluvili lidé, kteří mohli konečně promluvit, a promluvily písemné materiály; ty, které ležely dlouho v zapomnění archivních polic či zakázaných archivních trezorů, ty, které jsme přehlíželi, protože skryty v knihách unikaly naší pozornosti, nebo ty, jimž jsme nerozuměli. A přitom na to, jaké archivní a knižní poklady se nacházejí v kulturních institucích Francie a České republiky, přicházíme často náhodou a v souvislosti s bádáními, jež jsou zaměřena mnohdy jiným směrem.

Tak tomu bylo i v případě zájmu pracovníků Národního muzea, když se před několika lety rozhodli zmapovat své knižní fondy z hlediska jejich bývalých majitelů a jejich vlastnické provenience.¹ Výzkum vlastníků knih a knižních

* Text příspěvku je jedním z výstupů projektu *Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách* (DG18P02OVV009) financovaného Ministerstvem kultury ČR v rámci Programu na podporu aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje národní a kulturní identity (NAKI II).

¹ Projekt NAKI MK ČR „PROVENIO: Metodika výzkumu knižních proveniencí“ (DF12P01OVV023), který řešila Knihovna Národního muzea v letech 2012–2015.

sbírek Knihovny Národního muzea se brzy rozrostl ve výzkum, který překračoval hranice jedné instituce a také hranice jednoho státu. Nebyla to jen otázka putování knih od jednoho majitele ke druhému, z jedné instituce do druhé, otázka rozptýlení knižních fondů, jejich fyzická ztráta či ztráta vlastnické identity, ale také role a význam knih v rámci kulturních vztahů mezi jednotlivými společenstvími a národy.² A jaká, byť často kusá či stručná, ale důležitá či klíčová svědectví přináší nejen jejich informace tištěné, ale rovněž i ty v podobě rukopisných exlibris, dedikací či poznámek a připisků jejich majitelů a dárců. A tak cesta od výzkumu osobních knižních sbírek a archivních dokumentů českých frankofilů, jež se nacházejí v domácích institucích, vedla logicky k výzkumu korespondujících dokumentů na straně institucí francouzských.³ Výzkum tak dostal širší záběr, mnohdy až příliš (jak materiálově, tak časově). Přinesl však cenné poznatky, které mohou přispět k osvětlení zmíněných bílých míst. Jsme si vědomi toho, že zjištěné informace nejsou konečné ani úplné a že jejich doplňování a zpřesňování si vyžádá v budoucnu dalšího badatelského úsilí – našeho i našich následovníků.⁴

I přes tyto informační limity jsme se v tomto článku rozhodli přiblížit lidsky i profesně několik česko-francouzských osobností, na něž jsme v souvislosti s naším výzkumem knižních proveniencí v českých a francouzských institucích narazili. Jedná se konkrétně o několik žen, které se pohybovaly v kulturním pražském i pařížském prostředí. Jsou to napůl Francouzky, napůl Češky znalé obou prostředí a kultur a jejich osudy jsou širší kulturní veřejnosti málo známé, nebo dokonce neznámé, a to přesto, že jejich vklad do česko-francouzského kulturního světa a česko-francouzského přátelství byl v mnoha ohledech značný.

I. Paříž v Praze, Praha v Paříži

Do této kapitoly jsme vybrali dvě osobnosti. První je sice původem Belgičanka, ale francouzský živel v Praze zastupuje zcela reprezentativně. Hovořila a psala francouzsky, češtinu ovládala velice dobře a spolu s francouzským manželem představovala výraznou frankofonní pražskou dvojici, v českém kulturním prostředí dobře známou. Druhou

ženou je Češka z pražského Smíchova, která převážnou část života žila a tvořila v Paříži a která zejména v dějinách evropské pedagogiky a literatury pro děti a handicapovanou mládež zanechala nesmazatelnou stopu.

Junia Letty-Castagnou (1893–1941)⁵

Francouzsko-belgická spisovatelka, publicistka, básnířka a překladatelka Antoine Juliette Grégoire,⁶ známější pod pseudonymem Junia Letty, začala literárně tvořit ve Francii jako devatenáctiletá – první román *Trois-quarts de lycéennes* jí vyšel roku 1912 v Paříži v nakladatelství Eugena Figuiéra, poté co ukončila studia filozofie a literatury na univerzitě.⁷ V roce 1920 jí vyšel v Paříži erotický román *Les Aventures amoureuses d'une princesse russe*, který byl čtenáři i kritikou velmi kladně přijat. Po delším pobytu v Itálii (z italské literatury překládá četná díla) se objevuje v Praze a podruhé se vdává. Jejím druhým manželem se stal francouzský romanopisec, básník, překladatel a literární kritik André Castagnou (1889–1942),⁸ s nímž žila v letech 1925–1939 právě v Praze. Praha ji evidentně, stejně jako jejího manžela nadchla. Junia od roku 1927 pravidelně přispívá svými články do kulturní rubriky časopisu *La Revue française de Prague*,⁹ kde informuje především o divadle a divadelních představeních, literárním a výtvarném umění i o knižních novinkách. Připomenout můžeme alespoň její stat' věnovanou osobnosti F. X. Šaldy publikovanou v roce 1927 – „F. X. Šalda, critique de l'absolu“,¹⁰ příspěvek přibližující osobnost a dílo sochaře O. Gutfreunda – „Un grand disparu. Le sculpteur Gutfreund“,¹¹ článek věnovaný českým malířům Šimovi, Špálovi a Kremličkovi – „Coup d'œil sur rois jeunes peintres tchèques“,¹² nebo stat' z roku 1929 „Saint Venceslaus au miroir des arts plastiques“.¹³ Jiného charakteru je naopak její poetická esej o zimní Praze a její architektuře nazvaná „Eaux-fortes“.¹⁴ V letech 1929 až 1939 publikuje také v týdeníku *L'Europe centrale*, dalším francouzském časopise vycházejícím v Praze (a je mu věrná i poté, kdy se redakce přesunula do Paříže).¹⁵ Články o Československu a české literatuře posílá rovněž do belgických frankofonních časopisů: prestižního deníku *Le Soir* a belgického časopisu *Le Flambeau*, který věnoval od dvacátých let 20. století poměrně velký prostor slovanským literaturám, včetně literatury české (Ju-

² Viz ŠÍPEK, Richard. Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách – projekt NK ČR NAKI II 2018–2022. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* 63, 2018, č. 1–2, s. 63–64.

³ Srov. KAŠPAROVÁ–MĚŘÍČKA 2019.

⁴ Velmi užitečný by mohl být průzkum menších odborných knihoven univerzitních (romanistiky či bohemistiky), výzkum „historického“ jádra knihovny Francouzského institutu v Praze a také doprovodný archivní materiál v podobě neprostudovaných a nezpracovaných osobních pozůstalostí dochovaných v tuzemských institucích (zejm. korespondence) a také systematický průzkum dobového českého a francouzského tisku.

⁵ Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/53586>.

⁶ Její bratr Henri Grégoire (1881–1964), zakladatel časopisu *Le Flambeau*, byl známým belgickým filologem, historikem, specialistou na Byzantskou říši – viz PRÉAUX CLAIRE 1965.

⁷ V roce 1912 byla vdána za jistého Belgičana jménem M. W. G. R. Benedictus (?), s nímž v Bruselu založila pobočku nakladatelství Figuiér a vydávala ostře satirický časopis *Les Flèches*. Srov. krátkou zprávu v pařížském časopise *L'intransigeant* ze dne 21. 11. 1912, s. 2.

⁸ Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/58586>.

⁹ Časopis, který se prodával v Praze (v Topičově francouzském knihkupectví) a v Paříži (v Presses Universitaires), založil Daniel Essertier a byl časopisem pražského Francouzského institutu. Vycházel čtvrtletně v letech 1922–1938. Srov. BRAUNSTEIN 1993a.

¹⁰ RFP VI, nr. 34, 1927, s. 289–296.

¹¹ RFP VII, nr. 36, 1928, s. 65–84.

¹² RFP VII, nr. 37, 1928, s. 165–172.

¹³ RFP VIII, nr. 44–45, s. 237–254.

¹⁴ RFP VII, nr. 38–39, 1928, s. 265–269.

¹⁵ Týdeník nahradil v r. 1926 jiný pražský časopis ve francouzštině – *La Gazette de Prague* (1920–1926). Vycházel až do r. 1940.

nia tam měla svoji pravidelnou rubriku nazvanou „La grande roue“).¹⁶ V letech 1926–1927 napsala fejeton „Quelques saisons de la vie en Bohême“ a v roce 1937 vyšel v Praze u Vlastimila Žikeše její francouzský překlad průvodce Marie Majerové *Výlet do Československa* (Praha, Melantrich 1937) pod názvem *Partant pour la Tchécoslovaquie*. Manžel André Castagnou publikoval své články jak v zahraničí, tak v Praze. Pro *La Revue française de Prague* píše články od roku 1925 o francouzské poezii a ve své vlastní poezii se nechává inspirovat pobytem v Praze a Československu a také českými dějinami (např. v roce 1929 ve zmíněném časopise uveřejňuje k uctění svatováclavského milénia báseň „Sur le pont Charles“).¹⁷

Oba manželé měli v Československu řadu přátel, mezi nimiž figurovali Hanuš a Božena Jelínkovi nebo literární kritik F. X. Šalda. V osobní knihovně Jelínkové se dochovaly Castagnouovy básnické sbírky *Les Quatre Saisons* (Spolète 1923; reedice Pardubice, Vlastimil Vokolek 1932) a *Aux Quatre saisons*, (Praha 1928)¹⁸ s rukopisným věnováním majiteli. A byl to právě Jelínek, kdo přeložil několik básní Andrého do češtiny; překlady vycházely časopisecky a najdeme je též v Jelínkově výboru *Má Francie. Francouzští básníci nové doby*, jež vyšel v Praze roku 1938.¹⁹ Junia byla s Jelínkem rovněž v písemném styku; v Literárním archivu Památníku národního písemnictví se dochovala korespondence z let 1932–1937 (20 jejích dopisů).²⁰ A konečně, do osobní knihovny Jelínkovy se „zatoulala“ knížka francouzské spisovatelky Michel Davet (1905–1990) *Une lampe sur la marche* (Paris 1932), která byla věnována primárně Junii.²¹ Pokud jde o osobnost Šaldovu, kromě výše zmíněného článku Letty svědčí o blízkých kontaktech obou manželů s touto vůdčí osobností moderní české kritiky také to, že Šalda znal dobře jak Castagnouovy práce, tak jeho samotného. „*Spojila nás společná láska k některým velkým zjevům francouzské poesie*,“ píše Šalda v esejí „Francouzský básník v Praze“.²²

Výzkum knižních proveniencí a archivních dokumentů týkajících se manželů Castagnouových je samozřejmě teprve na začátku. Skutečnost, že i francouzské archivní i knižní fondy budou skrývat řadu dokumentů, naznačuje dochovaná korespondence mezi Junii a francouzským spisovatelem a divadelním kritikem Paulem Léautaudem (1872–1956) dochovaná v Bibliothèque littéraire Jacques Doucet v Paříži.²³ Junia i její manžel byli nepochybně nejen velcí milovníci literatury a výtvarného umění, ale i knih. Svědčí o tom

Obr. 1. Exlibris Junie Letty od Emile-Henriho Tielmanse. Archiv PickClic.

mj. knižní exlibris,²⁴ které pro Juniu vytvořil belgický malíř, rytec a ilustrátor žijící od roku 1940 ve Francii Emile-Henri Tielmans (1888–1960).²⁵ O bibliofilských zálibách a osobní knihovně Junie nám není nic známo a nenalezli jsme zatím ani knihy s tímto grafickým exlibris. Dochoval se také nedatovaný tužkou kreslený portrét Andrého Castagnoua od slavného italského řecko-italského malíře a grafika surrealistického ražení Giorgia de Chirico (1888–1978), který vystavoval ve třicátých letech minulého století v Praze, kde měl umělecké kontakty (zejm. na Jana Zrzavého), a který Praze věnoval také své básně.²⁶ Umělec věnoval tuto kresbu (13,9 × 11,8 cm) bývalé profesorce francouzského lycea

¹⁶ Srov. TEXTYLES 2014.

¹⁷ RFP VIII, nr. 44–45, 1929, s. 237–254. Je to tak trochu bohemikální paralela ke známé francouzské písni „Sur le pont d’Avignon“.

¹⁸ Viz recenze na jeho básnickou knihu v RFP VIII, 1929, nr. 41, s. 131–132.

¹⁹ K A. Castagnouovi a k jeho knižním exemplářům dochovaným v Knihovně Národního muzea viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/58586>.

²⁰ Tam rovněž dopisy psané Vl. Vokolkovi, Z. Kalistovi aj.

²¹ Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/documents/36607>.

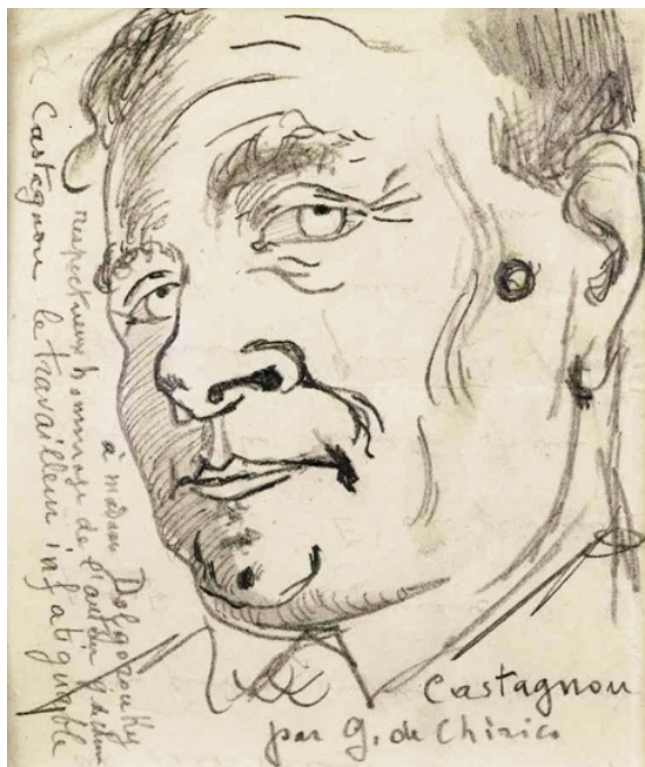
²² „Castagnou je milý zvidavý duch, který má mnoho zájmu o českou poesii: zasypává mne pokaždé otázkami, jež nebývá lehká, poněvadž p. Castagnou rád proniká svými otázkami do hloubky a bývá nesnadno nalézt k některému českému zjevu obdobu francouzskou. [...]“ Srov. ŠALDA 1963.

²³ Jedná se o dopis P. Léautauda Junii datovaný v Paříži 12. 10. 1932 a její odpověď zjevně z 19. 10. 1932 datovaná v Praze – viz LETTY 1032.

²⁴ Viz PICKCLIC EXLIBRIS.

²⁵ K němu viz BRITISH MUSEUM.

²⁶ Viz Ticho. [Výbor z poesie] Giorgi[a] de Chirico, Paul[a] Eluard[a], Max[e] Ernst[a] Edward[a] James[a], Edward[a] Young[a] přeložil Josef Strnadel, suchou jehlou vyzdobil František Tichý, upravitel Antonín Strnadel. V Praze: Edice Srpen, Antonín Strnadel, 1946.

Obr. 2. Kreslený portrét Andrého Castagnoua od Giorgia de Chirico. Archiv MutualArt.

v Praze Marii Scherrer-Dolgorouky („à madam Dolgorouky respectueux hommage de l'auteur G. de Chirico le travailleur infatigable“).²⁷

V roce 1939 je Junia Letty nucena Československo po ustavení protektorátu Čechy a Morava opustit. Odjíždí i s manželem a synem Didierem, pozdějším slavistou a překladatelem, do Paříže. Tam v lednu 1941 umírá (o rok dříve než její manžel).

Lída Durdíková-Faucher (1899–1955)²⁸

Lída (vlastním jménem Ludmila) Durdíková, provdaná Faucher, dcera vojenského, později policejního a hasičského lékaře Václava Durdíka, významná pedagožka, spisovatelka, autorka knih pro děti a mládež, překladatelka z ruštiny a němčiny, literární kritička a editorka, se do třicátých let 20. století aktivně pohybovala v pražském kulturním prostředí. Přesto bylo dlouho její jméno nejen pro českou pedagogiku a literární historii, ale i pro knižní kulturu skoro neznámé.²⁹ Na rozdíl od francouzských historiků literatury a knižních nakladatelů, kteří o ní hovoří s úctou nejen jako o pedagožce, začce Františka Bakuly, jehož novátorské po-

jetí pedagogiky Francouzi velmi oceňovali, ale také jako o spoluzakladatelce moderní ediční koncepce francouzské literatury pro děti a mládež.

Narodila se 1. dubna 1899 v Praze na Smíchově. V době první světové války pomáhala jako patnáctiletá otcí ošetřovat raněné vojáky a pod vlivem těchto válečných zážitků, kdy byla svědkem lidské bolesti a utrpení, začala už na konci války spolupracovat s ředitelem Jedličkova ústavu, pedagogem, první učitelem tělesně postižených dětí Františkem Bakulem (1877–1957)³⁰ a začala se zajímat o práci s tělesně postiženými dětmi. Když v roce 1919 Bakule Jedličkův ústav kvůli neshodám v hospodaření a výchovných metodách opustil, odešla společně s některými dětskými chovanci a zaměstnanci (s tzv. Bakulovou družinou) i Durdíková. S Bakulem dále spolupracovala jako jeho sekretářka v jeho ústavu zřízeném pro postiženou mládež až do roku 1933. Bakule byl někdy považován za „enfant terrible“ české pedagogiky, jeho metody (vyučování prací, přátelský vztah k žákům, založení pěveckého sboru z tělesně postižených a zdravých dětí, tzv. Bakulových zpěváků, apod.) byly přijímány ve své době u nás velmi rozporuplně, ale dnes je jeho pedagogické dílo považováno za hodnotné a ojedinělé. Pro Durdíkovou představovala Bakulova družina prakticky druhou rodinu, svého učitele podporovala i v době, kdy se ocitl v osobní i finanční krizi. I když Bakulovy metody práce s postiženými dětmi měly v Československu malou podporu, v zahraničí byly vysoce oceňovány (sbor Bakulových zpěváků, s nimiž jezdila do r. 1930 i Durdíková, vystupoval nejen po celé republice, ale také ve Švýcarsku, Dánsku, Maďarsku, Německu nebo Francii). Zejména ve Francii vyvolaly Bakulovy pedagogické praktiky velký zájem (např. v *La Revue française de Prague* vyšel roku 1928 obsáhlý článek francouzské lektorky, sekretářky časopisu, Madeleine David-Vokounové „Un pionnier tchèque de l'éducation nouvelle“³¹ pojednávající o způsobu práce s postiženou mládeží tohoto „génial instituteur tchèque“). Francouzský pedagog, autor, vydavatel knih pro děti Paul Faucher (1898–1968),³² který se s pedagogikou Bakuleho seznámil v roce 1927 na konferenci Ligue internationale pour l'éducation nouvelle ve švýcarském Locarnu, poznal svoji budoucí ženu roku 1929 v Praze při organizování koncertního turné Bakulových zpěváků po Francii. Fauchera zaujaly nejen Bakulovy reformní pedagogické postupy, ale rovněž Bakulova mladá sekretářka. Zkušená pedagožka Durdíková, žena s nespornými literárními ambicemi a nadáním,³³ oceňovala naopak Faucherovy novátorské snahy týkající se edičních projektů. Životní osudy obou se šťastně protkly. Lída Durdíková se v roce 1931 za Paula Fauchera provdala. V roce 1932 se jí v Praze narodil syn François Faucher a roku 1933 odešla natrvalo s rodinou do Paříže.

²⁷ Prodal se na aukci v roce 2009. Viz PORTRAIT D'ANDRÉ CASTAGNOU 2009.

²⁸ Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/103670>.

²⁹ Zásadnější české studie upozorňující na přínos Durdíkové jak v oblasti pedagogiky, tak literatury se objevují až na počátku 20. století. Viz BSČZ, ŠUBRTOVÁ 2008, ŠUBRTOVÁ 2010, ŠUBRTOVÁ 2010a a též KNOPPOVÁ 2014.

³⁰ K jeho osobě viz např. METODICKÝ PORTÁL RVP.

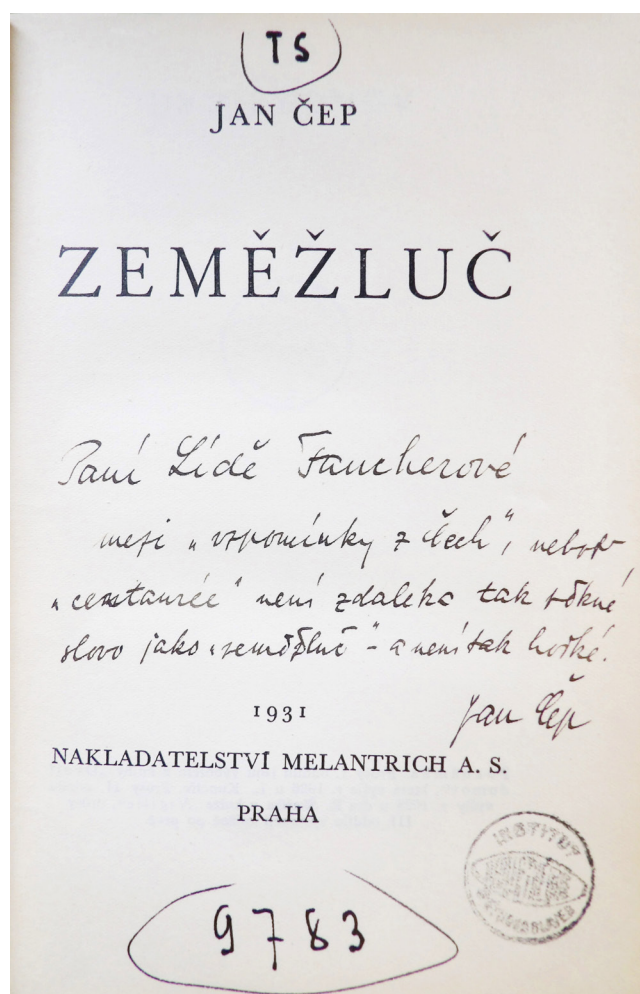
³¹ RFP VII, nr. 38–39, s. 350–354.

³² K němu viz např. BNF DATA FAUCHER, PIQUARD 2012.

³³ Její literární činnost se rozvinula už ve dvacátých letech. Psala povídky, básně v próze, kterou tiskla časopisecky, překládala z němčiny a ruštiny. Vycházela často ze své autobiografie a ústředním tématem byla problematika postižené mládeže. Ovlivnilo ji hnutí Devětsil a mezi spisovateli měla řadu celoživotních přátel (V. Nezvala, F. Halase, J. Čepa či Toyen).

Paul Faucher ve spolupráci se svou manželkou založil knižnici pro děti a mládež nazvanou „Père Castor“ v nakladatelství Flammarion, kde roku 1931 vyšlo první obrázkové knižní album určené dětem ve věku 1–10 let; v roce 1946 je jich už celá stovka a Paul Faucher otevírá Centrum biblio-pedagogického výzkumu Ateliéru Père Castor (Centre de recherche biblio-pédagogique de l'Atelier du Père Castor) a následujícího roku na pařížském bulváru Saint-Michel reformní „Školu Père Castor“ (l'École du Père Castor) existující v této podobě až do roku 1961 (v roce 1960 ji navštěvovalo 140 žáků). Ve výuce je kladen důraz na aktivní vyučování, kde mají důležité místo hudba a pohybová cvičení. A také kreativita dětí, které jsou prvními čtenáři knížek stále víc a víc populární knižnice Père Castor, jejichž obsahovou i formální podobu děti vlastně aktivně dotvářejí, neboť mají možnost využívat další pedagogický materiál, který text doprovází: vystřihovánky, omalovánky, skládanky a různé geometrické obrazce apod. Durdíková, francouzsky se podepisovala jen Lída či Lida Durdikova, se v těchto umělecko-naučných knížkách zaměřovala na život zvířat (je autorkou téměř dvaceti titulů)³⁴ a uplatnila při své práci předcházející pedagogickou praxi opírající se o české pojetí pedagogiky. O tom, že se její aktivity ve Francii nezáužily jen na vlastní psaní a vydávání dětských knížek, ale že její zásluhy na poli česko-francouzských vztahů byly daleko větší, svědčí i její úsilí prosadit české autory na francouzské literární scéně. Po celou dobu svého zdejšího pobytu zůstávala v kontaktu s českými přáteli z řad umělců i pedagogů a ve Francii propagovala českou literaturu pro děti i mládež (její zásluhou vznikly např. francouzské edice děl Ferdinanda Krcha, Ladislava Havránka a Josefa Lady). S literáty se přátelila nejen v Praze, ale také ve Francii (např. s Andrém Bretonem či Paulem Fortem)³⁵

O jejím vztahu k literatuře a knihám by měly kromě její literární a vydavatelské činnosti zjevně co říct i knihy, které vlastnila. Ve francouzských knihovnách jsme objevili náhodně několik knih, které prošly jejíma rukama. Jeden knižní exemplář, básnická sbírka Františka Halase *Ladění* ve vydání v Praze u Borového z roku 1947 s autorským věnováním, Durdíkové, byl zjištěn v pařížské Bibliothèque universitaire des langues et civilisations (Univerzitní knihovně jazyků a civilizací).³⁶ Tři další knihy z její osobní knihovny jsme objevili v Institutu d'études slaves (Institut slavistických studií) v Paříži. Je to především Máchův *Máj* s ilustracemi Viktora Olivy (1861–1928), významného českého knižního ilustrátora 19. století, z roku 1888,³⁷ který podle rukopisné dedikace věnoval Lídě její otec Václav Durdík, a básnická sbírka Jana Čepa *Zeměžluč* z roku 1931 s ruko-

Obr. 3. Titulní list básnické sbírky Jana Čepa „Zeměžluč“ z roku 1931 s autorovou rukopisnou dedikací L. Durdíkové-Faucher. Knihovna Institutu d'études slaves Paris, archiv PROVENIO.

pisným věnováním: „Paní Lidě Faucherové mezi, vzpomínky z Čech“, neboť „centaurée“ není zdaleka tak pěkné slovo jako zeměžluč – a není tak hořké. Jan Čep.“³⁸ A konečně v osobní knihovně Jaroslava Ježka (dnes v Českém muzeu hudby v Praze) se nachází Durdíkově literární prvotina *Šarkán* věnovaná Jaroslavu Ježkovi roku 1927.³⁹

Knižnice Père Castor vycházela ve Francii od třicátých let minulého století⁴⁰ a po smrti Lídy Durdíkové-Faucher (1955) i Paula Fauchera (1967) pokračoval ve vydavatelské činnosti ještě v 90. letech jejich syn François Faucher (1932–2015). Ten řídil tuto edici až do svého odchodu do důchodu v roce 1996. Téhož roku založil Asociaci přátel

³⁴ Její první knížkou vydanou v knižnici byl *Panache l'écureuil* z roku 1934, z dalších namátkou: *Plouf, canard sauvage* a *Le Royaume des abeilles* (obě z roku 1935), *Martin pêcheur* (1938), *Coucou* (1939), *Les Animaux du zoo* (1941) aj.

³⁵ Viz ŠUBRTOVÁ 2010, s. 176.

³⁶ Bibliothèque universitaire des langues et civilisations, sign. TCH. III. 2695.

³⁷ Institut d'études slaves, sign. Ts 9748.

³⁸ Institut d'études slaves, sign. Ts 9783.

³⁹ *Šarkán. Psychologické obrázky nejmladšího z Bakulovy družiny* (Praha 1927): „Milému Jarkovi, dobrému kamarádu přátelsky a srdečně Lída Praha, v květnu 1927“.

⁴⁰ Koncem třicátých let našla knižnice ohlas i v české podobě. Verzi obrázkových knížek redigovanou L. Hanusem vydávala Česká grafická unie v letech 1939–1941 pod názvem „Album strýčka Kastora“ (tituly jako *Včelí obec*, *Čtverák malý veverčák*, *Ušák zajíček*, *Skaf tuleň* nebo *Medvěd Chloupek*).

Père Castor (l'Association des Amis du Père) a na památku svých rodičů vybudoval v obci Meuzac nedaleko Limoges multimediální knihovnu, dokumentační a výzkumné centrum shromažďující archiv manželů Faucherových, a animáční středisko pro děti, založené na pedagogických teoriích uplatňovaných v edici Père Castor. Mediátka byla otevřena v roce 2006 a každoročně ji navštíví 2 800 dětí a badatelů z celého světa. Asociace vydává reedice obrázkových knížek z 30. a 40. let 20. století. Paul Faucher, i když česky nehovořil, byl na své rodné město i na úspěchy české pedagogiky v pojetí Bakuleho a své matky hrdý a do Prahy se vracel rád. Přiznal se, že knihy, které vycházely v knižnici Père Castor, miloval již jako dítě, zejména prý ty, které kreslil Josef Lada. V rozhovoru, který poskytl francouzskému vysílání českého rozhlasu při své návštěvě Prahy v dubnu 2007, se vyznal z lásky k tomuto malíři. Hovořil o tom, že Asociace připravuje faksimilované reedice knížek Josefa Lada a že uvažuje rovněž o výstavě Ladových kreseb. Také se svěřil s tím, že má v plánu natočit film o tom, jak se zrodila knižnice Albums du Père Castor, jejíž inspirací byla právě Praha a pedagogické aktivity Františka Bakuleho.⁴¹ Tento plán se stal v roce 2007 realitou a film byl natočen.⁴² A v roce 2018 byl archiv Père Castor v Meuzac zapsán do seznamu světového dědictví UNESCO.⁴³

II. Čeština – jazyk mého manžela

Do druhé části příspěvku jsme vybrali příběhy tří Francouzek, tří osobností, které spojuje nejen to, že se provdaly za československé občany, ve své profesi významné, a to, že svoji dvojjazyčnost využívaly ve prospěch česko-francouzských aktivit a věnovaly se pedagogické, překladatelské, kulturní a osvětové činnosti (na pražském Francouzském institutu, na univerzitních katedrách, Francouzském lyceu nebo v sekcích Alliance Française), ale také to, že všechny

tři byly po roce 1948 vystaveny perzekuci a byly nuceny Československo opustit. Životní osudy těchto tří Čechofrancouzek, „hrdinek“, nebyly ojedinělé.⁴⁴ V Československu se ocitla řada francouzských žen, které se ve své nové vlasti aktivně podílely na rozvoji francouzsko-české spolupráce a přátelství, o nichž nevíme skoro nic nebo jen velmi málo (známe pouze jejich nová česká jména a jen sporadicky máme k dispozici kusé informace z jejich života, a to často jen díky vzpomínkám pamětníků či písemným záznamům). I tyto osobnosti vstoupily do historie česko-francouzské vzájemnosti a patří jim za to náš dík.

Madeleine David-Vokounová (1902–1989)⁴⁵

Francouzská bohemistka Madeleine Jeanne Georgette David-Vokounová byla nejen lektorkou francouzštiny a filozofie, knihovnicí Francouzského institutu, sekretářkou časopisu *La Revue française de Prague* a překladatelkou, ale jako jedna z mála francouzských žen působících v Praze také uznávanou autorkou vědeckých prací.⁴⁶

Narodila se v Paříži 7. října 1902 jako Madeleine Jeanne Georgette Davidová⁴⁷ a středoškolská léta strávila na lyceu v přístavním městě Le Havru, studia ukončila bakalářskou zkouškou v Caen. V letech 1923–1927 absolvovala studium filozofie, psychologie a sociologie na Sorbonně a ve studiu pokračovala v Institutu d'études slaves v Paříži, kde se začala zajímat o českou literaturu a jazyk. V Praze, kam přišla jako stipendistka placená československou vládou v roce 1925, připravovala v letech 1925–26 svou diplomovou práci na téma současné české filozofie. Vedoucím disertace byl profesor Daniel Essertier (1888–1931), který vyučoval filozofii v pražském Francouzském institutu. Práci s názvem *Masaryk et les tendances de la philosophie tchèque contemporaine* obhájila a získala diplom d'études supérieures. Roku 1927 absolvovala v Paříži licenciát a ve stejném roce obdržela i diplom z École nationale des langues orientales.

⁴¹ Viz PÈRE CASTOR 2007.

⁴² *Les chantiers du Père Castor*, film réalisé par Patrick Cazals, Bibliothèque publique d'information, Paris, 2009 (cop. les Films du Horla, France 3 Limousin Poitou Charentes, 2007), 52 min (DVD).

⁴³ Viz LE MONDE 2018.

⁴⁴ Za všechny připomeňme francouzskou slavistku Noémi Schlochow-Ripkovou (1896–1983). Francouzská slavistka, původem z Alasky, byla dcerou Maxe Schlochowa, profesora ve Štrasburku. Do Prahy přišla před rokem 1930 (už 1925?) a působila jako profesorka na Francouzském institutu Ernesta Denise (vedla kurzy literatury a překladů z češtiny do francouzštiny). V roce 1933 se provdala za diplomata, politika a historika Huberta Ripku (1895–1958), kterému svými kontakty pomohla navázat užší styky s francouzskými novináři a politiky a s nímž sdílela jeho nelehké životní osudy.

⁴⁵ Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/105937>.

⁴⁶ K jejímu životopisu viz MÚA AV ČR VOKOUNOVÁ (osobní spis), ARCHIV UK VOKOUNOVÁ (osobní spis), MÚA AV ČR RYPKA (odborný pracovní posudek Jana Rypky z roku 1967). V Masarykově ústavu AV ČR se dochovala také korespondence Vokounové: 2 dopisy Vokounové Josefu Králvi Praha 4. 3. 1937 a Praha 10. 3. 1937 (viz MÚA AV ČR KRÁL), 4 dopisy Františku Krejčímu Praha 19. 3. 1931, Paříž 29. 7. 1931, Praha 7. 9. 1931 a Praha 15. 9. 1931 (MÚA AV ČR KREJČÍ) a dopis Jiřího Horáka Vokounové Paris 27. 11. 1960 (viz MÚA AV ČR HORÁK). V archivu Univerzity Palackého jsou dochovány dokumenty vztahující se k jejímu pedagogickému působení na univerzitě: osobní spis M. Vokounové a také korespondence s prvním poválečným rektorem obnovené univerzity Josefem Ludvíkem Fischerem (devět francouzsky psaných dopisů z období září 1946 až září 1948) aj., k tomu viz KUČERA RKP 2020 a jím uvedený archivní pramen ARCHIV UP OLOMOUC VOKOUNOVÁ (kolegovi dr. Kučerovi při této příležitosti velice děkuji za nové informace o lektorkách M. Vokounové a R. Zajícové, které mi laskavě poskytl ze své ještě nevydané knihy). V archivu Institutu slavistických studií v Paříži je ve fondu Andrého Mazona dochováno 5 dopisů Vokounové z let 1937–1945, k tomu viz ARCHIVES IES VOKOUNOVÁ. Další curriculum vitae M. David-Vokounové se nachází v Centre des archives diplomatiques ve francouzském Nantes (námi zatím neprostudovaný); k informaci viz Centre des archives diplomatiques à Nantes. Fond Archives repatriées des services culturels français à Prague 1886–1954. Supplément, karton 40 (Supplément comprenant des archives de l'Institut Ernest Denis, de la Mission militaire, de l'Alliance française et du club français de Prague). Inv. 548PO. Prague (service culturel) [online]. Archives rapatriées en 1997, comprenant des archives de l'Institut Ernest Denis, de la Mission militaire, de l'Alliance française et du club français de Prague [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://francearchives.fr/fr/facomponent/3a6cc9ce894e1d145844f264acecc53188674f3c>. – K Vokounové dále ŠTEMBERKOVÁ 2004, s. 152–153 a HNILICA 2009, s. 49, 79, 107–108, 130, 137, 143, 163 a HAVELKOVÁ 2012, s. 31, 63. K olomouckému působení Vokounové viz KUČERA RKP 2020.

⁴⁷ Rodný list Davidové-Vokounové viz ARCHIVES PARIS VOKOUNOVÁ, snímek 29.

Obr. 4. Typický podpis M. David-Vokounové. Archiv Institutu d'Études slaves Paris, fond A. Mazon, archiv PROVENIO.

Obr. 5. T. G. Masaryk se slečnou Davidovou, Láňou 1926; Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., (MÚA/AÚTGM), fond Ústav T. G. Masaryka (ÚTGM I (47/2)), sign. 6443/1.

Dne 14. 3. 1928 se v Praze provdala za Ing. Karla Vokouna, který pracoval na ministerstvu dopravy a v roce 1945 byl jmenován kancelářským ministrem dopravy expertem mezinárodní dopravy na ministerstvu zahraničí.⁴⁸ Madeleine se velice brzy zapojila do činnosti Francouzského institutu – r. 1927 jí Essertier nabídl spolupráci v redakci časopisu *La Revue française de Prague*, který r. 1922 založil a řídil. Madeleine pro *Revue* psala a překládala články⁴⁹ z oblasti filozofie a pedagogiky (podala zde přehled českého filozofického myšlení od poloviny 19. století, psala o filozofii Masarykově, o francouzské filozofii, zejm. o E. Bréhierovi, o osobě svého pražského učitele Essertiera ve vztahu ke studentům, o Františku Bakulem) i literatury (o Janu Gebauerovi, o Paulu Fortovi) a nevyhýbala se ani psaní jubilejních článků, portrétů významných českých osobností (např. Tomáše Bati, Josefa Dobrovského) a její jméno figuruje i pod články jiných autorů, jejichž příspěvky přeložila do francouzštiny. Po úmrtí profesora Essertiera v roce 1931 redakční činnost ukončila (redakci po ní převzal kolega Jean Pasquier). Významným způsobem se také zasloužila o vybudování a chod knihovny institutu – plných deset let (1927–1937) pracovala jako vedoucí knihovny. Vzdát funkce se rozhodla z toho důvodu, že její správa byla koncem 30. let časově čím dál náročnější vzhledem k přibývajícimu počtu knih i badatelů a ona se chtěla více soustředit hlavně na lektorskou a vědeckou činnost. Její rozhodnutí ovlivnilo také to, že se k pracovnímu vytížení přidalo fyzické a psychické vyčerpání a dlouhodobější zdravotní problémy.⁵⁰ Vokounová se profesně zajímala o dějiny filozofie (zaujalo ji především filozofické myšlení T. G. Masaryka). Do francouzštiny přeložila Čapkovy *Hovory s TGM* (*Entretiens avec Masaryk, traduits du tchèque par Madeleine David*, Paris 1936; úryvky z překladu 3. dílu *Hovorů* vyšly pod názvem *La religion de Masaryk* v *La Revue française de Prague*⁵¹). Odborně se dále zaměřovala na orientální filozofii, dějiny východních náboženství a dějiny starověkých civilizací. Byla začkou a později spolupracovnicí Bedřicha Hrozného, jehož práce překládala do francouzštiny. Spolupracovala s Orientálním ústavem Akademie věd, nejdříve od roku 1933 jako badatelka, o rok později už jako činná členka kulturního odboru ústavu (členství zanik-

lo v roce 1950), členka redakce časopisu *Archiv orientální* a také překladatelka a jazyková korektorka.

Ministerský souhlas s lektorátem francouzského jazyka na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze získává od 8. dubna 1937; jednalo se ovšem o lektorát bez nároku na honorář, jak je uvedeno v úředním jmenování (tj. „že tím nevzejde nárok na honorář ze státní pokladny“). Zároveň vede kurzy jazyka ve Francouzském institutu v Praze (do r. 1949) a v Orientálním ústavu (od roku 1938), na Francouzském lyceu v Praze vyučuje filozofii. Pokračuje také ve spolupráci s pařížským Institutem slavistických studií (členkou Institutu je od roku 1928), zejména jako redaktorka publikací, které Institut vydává (redakční podíl měla mj. i na druhém vydání Mazonovy *Gramatiky českého jazyka* v roce 1931, jak je patrné z jeho poděkování v předmluvě díla). V roce 1934 v Praze se účastní mezinárodního filozofického kongresu (jako sekretářka přednáškové sekce a redaktorka části kongresové zprávy).

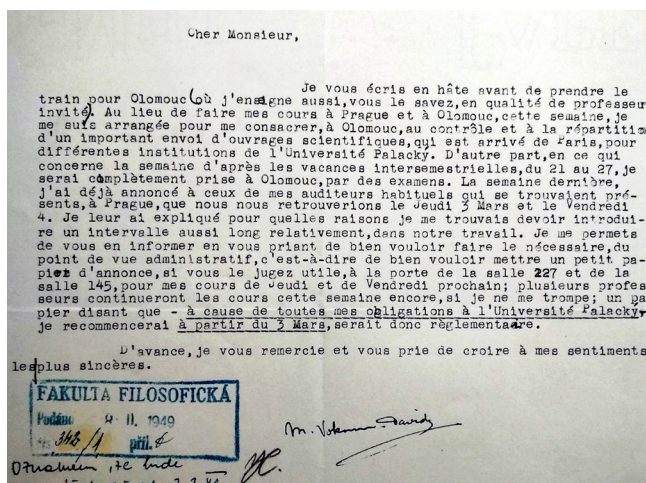
Během války žije v Praze a i přes zákaz výuky tajně po-

⁴⁸ Viz dopis M. Vokounové A. Mazonovi z 9. října 1945 (viz ARCHIVES IES VOKOUNOVÁ). Ing. Vokoun přispíval ve 30. letech 20. století do ekonomického periodika *Hospodářská politika* na téma dopravy (např. v roce 1936 mu vyšel článek „Zvrat ve vývoji vnitrozemské dopravy?“, roku 1937 pak článek „Nová organizace francouzských železnic“).

⁴⁹ Publikuje i v jiných časopisech – *Les Nouvelles littéraires*, *L'Europe centrale*, *Česká mysl* aj.

⁵⁰ Roku 1937 ji vystřídal Madeleine Chapuisová. O knihovně se zmiňuje A. Mazonovi v dopise z 28. září 1937 v tom smyslu, že je ráda, že už není knihovnicí, když viděla, jak do knihovny přišla obrovská zásilka knih, což byla jen část toho, co ministerstvo Institutu přislíbilo. Píše, že by neměla už chuť ani potřebnou fyzickou sílu dělat to, co dělala po léta (viz ARCHIVES IES VOKOUNOVÁ).

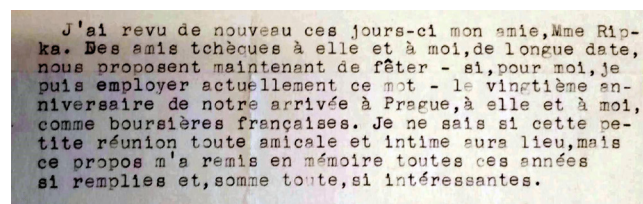
⁵¹ RFP, XVI, 1937, nr. spécial, s. 53–63.

Obr. 6. Dopis, který Vokounová zasílá 6. února 1949 děkanovi FF UK dr. B. Havránkovi, v němž naznačuje, jak obtížné bylo pro ni skloubit výuku v Praze a Olomouci. Archiv Univerzity Karlovy, personální spis M. David-Vokounové.

kračuje ve své lektorské a přednáškové činnosti (v letech 1940–1944 vede kurzy francouzštiny pořádané Klubem moderních filologů) a aktivní je samozřejmě i vědecky.

V roce 1945 usiluje o místo vyučujícího na Filozofické fakultě UK, chce přednášet dějiny „francouzského myšlení“ ve filozofickém semináři alespoň 1–2 hodiny týdně. Z korespondence s vedením fakulty vyplývá, že je přesvědčena, že k tomu má dostatečnou odbornou způsobilost a že má na víc než jen na překladové kurzy a cvičení z francouzského jazyka jako lektorka. Její žádosti vyhověno nebylo; dějiny francouzské filozofie směla přednášet jen v rámci lektorských cvičení. Ve Francouzském institutu zahájila v listopadu 1945 svoji činnost literárně-filozofická sekce a Vokounová je jednou z vyučujících. Další aktivity rozvíjí mimo Prahu: ve školním roce 1947/48 odchází jako hostující profesorka do Olomouce budovat katedru romanistiky na nově otevřené univerzitě Palackého. V Olomouci byla pověřena lektorátem francouzského jazyka a literatury, měla za úkol při katedře vybudovat odbornou knihovnu a byly jí navíc umožněny přednášky z dějin francouzské filozofie. Pobyt na olomoucké univerzitě jí byl v následujících letech postupně prodlužován až do roku 1951 (v roce 1949 přestala dojíždět kvůli pracovnímu vytížení do Prahy, ale zůstává placenou zaměstnankyní Francouzského institutu). V Olomouci navázala kontakty s místní sekci Alliance Française, s jejímž vedením začala spolupracovat, a to především v oblasti přednáškové činnosti. Na olomoucké univerzitě byla oblíbená a měla zde řadu přátel, kteří na ni vzpomínali i po letech (zejména v souvislosti s pravidelně organizovanými francouzskými

Obr. 7. Z dopisu M. David-Vokounové Andrému Mazonovi datovaného v Praze 9. 10. 1945. Vzpomínka na studentské začátky ve Francouzském institutu v Praze. Archiv Institutu d'études slaves Paris, fond A. Mazon, archiv PROVENIO.

hovory, při nichž se „popíjel lehký alkohol a přikusovaly mandle s rozinkami“, jak uvádí M. Kučera). Koncem června 1950 odjela do Paříže na asyriologický kongres⁵² a je pravděpodobné, že se již nevrátila, i když oficiálně měla uzavřenou smlouvu na univerzitách v Praze i Olomouci do roku 1951.

O jejích dalších profesních aktivitách, již ve Francii, vypovídá dopis, který Vokounová píše Jiřímu Horákovi 27. listopadu 1960. Prof. Horák byl v té době v Paříži (přednášel v Institutu d'études slaves a rád by se s ní setkal). Vokounová se v dopise, který mu posílá na adresu Institutu, omlouvá, že nemůže přijít ani na jednu přednášku, protože jednou má komisi na ministerstvu zahraničí týkající se výuky francouzštiny v cizině a podruhé redakční radu týdeníku *l'Education nationale*.⁵³ Z dokumentu tedy vyplývá, že v roce 1960 byla Vokounová již etablovaná v Paříži a působila v redakci týdeníku *L'Éducation nationale* a jako členka Institutu pédagogique national (za tuto činnost byla oceněna francouzskou Akademií věd).

O životních osudech Madeleine David-Vokounové, zejména z hlediska profesního, je toho známo poměrně hodně. Kromě její vědecké práce, jež má velkou výpovědní hodnotu, se dochovalo poměrně dost archivních materiálů (její curriculum vitae, osobní spisy, které si na ni zaměstnavatelé vedli, a také profesní a přátelská korespondence). Zemřela 10. srpna 1989 v obci La Verrière nedaleko Paříže.⁵⁴ Její výrazná osobnost se však navždy zapsala do srdce a do vzpomínek těch, kteří se s ní setkali. I jí se Praha a pražský pobyt vryl hluboko do paměti, jak o tom svědčí dopis z 9. října 1945 adresovaný Andrému Mazonovi,⁵⁵ v němž vzpomíná na své studentské začátky ve Francouzském institutu v Praze.

Raymonde Coupée-Zajícová (1901–1976)⁵⁶

Do dějin Francouzského institutu, zejména knihovny, i do dějin československých sekcí Alliance Française, se zlatým písmem zapsalo jméno Raymonde Coupée-Zajícové, žurnalistky, literární a výtvarné kritičky, knihovnice, jazykové lektorky a generální tajemnice v Alliance Française.

⁵² V osobním spisu je kopie strojopisu povolení ředitele Orientálního ústavu k cestě do Francie.

⁵³ Viz MÚA AV ČR HORÁK.

⁵⁴ Dep. Yvelines, region Île-De-France. Viz FRANCE DEATH INDEX DAVID.

⁵⁵ Viz ARCHIVES IES, fond André Mazon (píše, že čeští přátelé jí navrhuji, aby společně s nimi oslavily – ona a paní Ripková, která, jak uvádí, začínala v Praze pracovat ve stejném roce jako Madeleine Vokounová – dvacáté výročí jejich příchodu do Prahy).

⁵⁶ Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/103518>.

Kdy tato vzdělaná žena (v literárních kruzích známá jako Valentine Fougère nebo Mme Fougère-Zajícová) přišla do Prahy a Československa, není přesně známo.⁵⁷

Raymonde (Valentine Julienne) Coupée se narodila v obci Mayet, která se nachází na severozápadě Francie v departementu La Sarthe, v regionu Pays de Loire 19. 6. 1901 jako Raymonde Valentine Julienne Coupée⁵⁸ a 27. 9. 1932 se v šestém pařížském obvodu provdala za československého občana grafika a malíře Jaroslava Sidona Marieho Zajíce (1899–1987).⁵⁹ V českém prostředí se objevuje až roku 1934 a 1935, kdy se zapojuje do činnosti svými přednáškami o literatuře a francouzské písni v sekcích Alliance Française v Praze, v Karlových Varech, Turnově, Jičíně.⁶⁰ Velmi aktivní byla od roku 1939, kdy byla v létě pověřena správou knihovny ve Francouzském institutu, o níž se starala přes celou válku až do školního roku 1947/48, kdy ji předala absolventce archivnictví Suzanne Repiton-Préneufové. Má tedy obrovské zásluhy na její záchraně a fungování, stejně jako na tom, že se Francouzský institut v době nacistické okupace udržel při životě a víceméně ve francouzských rukou. Funkci knihovnice přijala v těžké době, v létě 1939, z rukou odcházejícího ředitele Institutu Alfreda Fichella, který ji pověřil spolu s právníkem Františkem Světníčkou jejím vedením.⁶¹ Václav Černý to ve svých Pamětech komentuje takto: „Fichelle ‚likvidoval‘ roku 1939 Francouzský ústav tak obratně, že sice na něm samozřejmě zastavil výuku, [...] ale jeho nejcennější stabilní část, velmi bohatou vědeckou i beletristickou knihovnu, ponechal v budově, jež byla majetkem Francie, a to v další právní správě českého advokáta, a klíčový duplikát odevzdal paní Zajícové. [...] Takže knihovna přes celou válku nepřestala sloužit ani na okamžik Čechům a české vědecké potřebě. Co jsem z ní kdy během války potřeboval, měl jsem, a mohl jsem si ji odstěhovat domů třeba celou.“⁶² Velmi obětavě, ve prospěch instituce i francouzsko-českých vztahů, tajně organizovala v nevytopené místnosti bez osvětlení, jazykovou výuku i přednáškovou činnost věnovanou francouzskému umění a francouzské literatuře, tajně pomáhala francouzským uprchlíkům z vězeňských táborů, podporovala pražské povstalce na konci války. Za tento pasivní odpor vůči nacistům a odvahu byla na slavnostním zasedání konaném na půdě Francouzského institutu jako „hrdinka doby okupace“ 15. července 1945 vyznamenána Řádem čestné legie.⁶³ O statečném postoji Raymonde Coupée-Zajícové se dozvěděli po válce i čtenáři francouzského deníku *Ce soir*.

Obr. 8. „Une Française berna Gestapo“. Krátká zpráva o hrdinském postoji Coupée-Zajícové na konci války ve francouzském deníku „Ce soir.“ Gallica, BnF.

Dne 28. srpna 1945 v něm vyšla krátká zpráva od zvláštního zpravodaje v Praze Françoise Poliho s názvem „Une Française berna Gestapo“ (Francouzka napálila Gestapo), s podtitulem „A Prague, durant quatre années dans une cave, sous la menace ennemie les étudiants tchèques savouraient nos poètes“ (V Praze si čeští studenti vychutnávali naše básníky s nepřitelem v zádech – po čtyři roky ve sklepech). Je to vlastně rozhovor s Mme Zajícovou, z něhož se čtenář dovídá podrobnosti o tajném fungování institutu v letech 1940–1944, o tajné četbě francouzských autorů (Prousta, Valéryho, Jacoba), i o statečnosti dvou francouzských lektorek – Zajícové a Mayerové, účastnic pouličního boje v době pražského květnového povstání, z nichž jedna (Mayerová) zahynula zasažena granátem a druhá (Zajícová) vypráví celý neuvěřitelný příběh – „ce soir, dans une bibliothèque que l'ombre envahit peu à peu ...“ (dnes večer, v knihovně, v níž se pozvolna stmívá).⁶⁴

Víceméně ihned od roku 1945 pořádá Raymonde Zajícová opět řadu přednášek o francouzském výtvarném umění a sezení s předčítáním francouzské literatury po celé republice (v Praze, Jičíně, Olomouci i jinde).⁶⁵ V českém prostředí se stává pro svůj vyhraněný zájem a odbornou znalost v oblasti malířství a výtvarného umění uznávanou osobností (v roce 1948 tato Francouzka dokonce zastupuje Československo na Mezinárodním kongresu výtvarných kritiků v Paříži, který se konal v prostorách UNESCO 21.–28. června 1948).

Přestože v letech 1945–48 působí jako lektorka francouzského jazyka a literatury na Karlově univerzitě a v letech 1947–8 vede ve Francouzském institutu jazykové kur-

⁵⁷ K její biografii jsme využili tyto práce, jež ve větší či menší míře přináší informace nebo krátké zmínky o Zajícové: PISTORIUS 1957, s. 40–42; LENDEROVÁ 1994, s. 70, 77–78, 82, GIRARD 1993, s. 66, BRAUNSTEIN 1993b, s. 75–76, GROHOVÁ 2016, s. 24, 38, 40, 42–44. HNILICA 2009, s. 79, 125, 130, 143, HNILICA 2014, s. 73–78, HNILICA 2017, s. 187, RAKOVÁ 2011, s. 67, 88, ČERNÝ 1992, s. 98; RFP XIV, nr. 67 a nr. 69, 1935, XV, nr. 71, 1936. Za poskytnutí informací o její osobě nejen vzhledem k olomouckému pobytu vřele děkuji rovněž dr. Martinu Kučerovi, který mi laskavě umožnil použít informace z materiálu ze své připravované knihy, viz KUČERA RKP 2020.

⁵⁸ Srov. ARCHIVES SARTHE ZAJÍCOVÁ, snímek 202.

⁵⁹ K osobě o řadu let staršího vdovce, umělce Jaroslava Zajíce, původně bankovního úředníka, který žil ve Francii od r. 1924 viz KUČERA RKP 2020 a též ABART ZAJÍC. Ke sňatku Coupée a Zajíce viz ARCHIVES DE PARIS ZAJÍCOVÁ, snímek 15.

⁶⁰ Srov. RFP. XIV, nr. 67, 1935, s. 67 a nr. 69, s. 197, s. 273 a RFP XV, nr. 71, 1936; též GROHOVÁ 2016, s. 24.

⁶¹ Srov. HNILICA 2014, s. 73–78.

⁶² ČERNÝ, Václav. *Paměti III (1945–1972)*. Praha: Atlantis, 1992, s. 98.

⁶³ Viz HNILICA 2009, s. 79, 125, HNILICA 2017, s. 187 a LENDEROVÁ 1994, s. 77–78.

⁶⁴ CE SOIR 1945.

⁶⁵ Viz GROHOVÁ 2016, s. 42–4 (poslední přednášku má v jičínské sekci Alliance Française na podzim roku 1950), viz KUČERA RKP 2020 (v Olomouci přednáší o francouzské karikatuře a životě v Paříži, o francouzském umění od Renoira po Picassa a uvádí francouzské filmy v kině Edison).

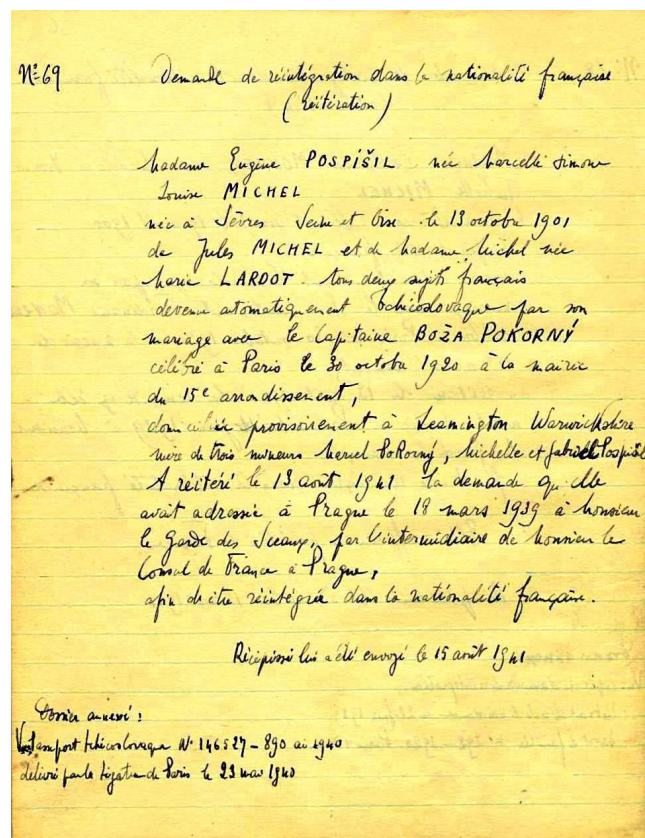
zy češtiny pro Francouze a cizince,⁶⁶ stává se po únorovém převratu nežádoucí osobou. Komunistickým režimem je označena za špiónku, která podle komunistické propagandy sehrála roli kontaktní osoby mezi českou emigrací v Paříži a „reakčními živly“ v tehdejší Československu. Francouzský institut byla nucena opustit k 1. květnu 1951 po štvavé kampani v tisku, na níž měl hlavní podíl tehdejší ředitel Francouzského institutu Marcel Aymonin.⁶⁷ Její manžel byl při pokusu o emigraci do Francie (ilegálně chtěl přejít hranice na Šumavě) zadržen a tři roky vězněn v Jáchymově (do Francie a milované Provence se podíval až v 60. letech). Zajícová žila s manželem patrně nejen ve Francii, ale přechodně (?) také v Praze – ještě v roce 1964 je ve Vyškově na Moravě doložena její přednášková činnost.⁶⁸ Zda a kdy Československo opustila natrvalo (je to více než pravděpodobné, že se tak stalo), není zatím známo. Zemřela 5. 8. 1976 v obci Janvry.⁶⁹ Manžel Jaroslav Zajíc zemřel v Praze roku 1987.

Drobnou, přesto milou připomínku jejích osobních česko-francouzských kontaktů ve světě knih jsme našli opět ve Francii, a to v podobě rukopisné dedikace malířky Boženy Jelínkové. Jak se *Podobizny básníků sladké Francie* Hanuše Jelínka vydané v Praze 1946 s rukopisným věnováním „A Madame R. Zajíc très affectueusement B. Jelínková XI. 1946“ ocitly v Univerzitní knihovně jazyků a civilizací v Paříži,⁷⁰ není jasné. Dovedeme si představit, že z nich Zajícová předčítala na svých přednáškách o francouzské poezii ještě za svého pražského pobytu, ale o tom, zda knihu darovala instituci ona sama, nebo se tam dostala přes další majitele, lze jen spekulovat.

Marcelle Michel-Pospíšilová (1901–1989)

Osud ženy jménem Marcelle Simone Louise Michel – Francouzky, která spojila svůj život s Československem dokonce několikrát – byl rovněž značně pohnutý.

Narodila se 13. října 1901 v Sèvres. Její rodiče se jmenovali Jules Michel a Marie Michel Lardotovi. Dne 30. října 1920, v 19 letech, si v Paříži vzala československého občana, kapitána Theofila Ferdinanda Josefa Pokorného, s nímž měla syna Marcela.⁷¹ Svatbou tak získala automaticky československé občanství. Zda žila poté ve Francii, nebo v Československu, není známo. Dozvídáme se o ní až v roce 1930, kdy je zřejmě již rozvedená a bere si v Praze 2. srpna 1930 za manžela Evžena Pospíšila, pozdějšího plukovníka československé armády, s nímž měla další dvě děti (dceru

Obr. 9. Záznam žádosti M. Pospíšilové o vrácení francouzského občanství v Registres de nationalité ouverts par les Forces Françaises Libres à Londres, Premier carnet 23. 9. 1940–18. 2. 1943, cote 20000247/1. Archives nationales, France.

Michelle a syna Gabriela). Na začátku druhé světové války v souvislosti s nacistickou okupací si 18. března 1939 žádala v Praze o navrácení francouzského občanství. Její žádosti bylo vyhověno (francouzské občanství jí bylo potvrzeno 15. 8. 1941⁷²) a s manželem a dětmi odjízdi do Anglie. Bydlí v Leamingtonu v hrabství Warwickshire a později v Londýně, kde organizuje francouzské obecné školy v rámci exilové France Libre (Svobodné Francie),⁷³ zatímco manžel, voják čsl. armády, je zapojen do čsl. zahraničního odboje.⁷⁴ Po skončení války a osvobození Prahy se rodina vrací do Československa a Pospíšilová se stává, vzhledem ke svým předcházejícím pedagogickým zkušenostem a jazykovým znalostem, jednou z francouzských lektorek, která

⁶⁶ Viz RAKOVÁ 2011, s. 67, 88.

⁶⁷ PISTORIUS 1957, s. 40–42, LENDEROVÁ 1994, s. 81–2, GIRARD 1993 a BRAUNSTEIN 1993b.

⁶⁸ Srov. KUČERA RKP 2020.

⁶⁹ Obec 27 km od Paříže ležící v dep. Essonne, regionu Île-de-France). Viz FRANCE DEATH INDEX COUPÉE.

⁷⁰ Bibliothèque universitaire des langues et civilisations, sign. TCH. III. 2746.

⁷¹ K biografickým údajům M. Michel-Pokorný-Pospíšilové (rodný list, sňatky, vrácení francouzského občanství, pobyt v Anglii a návrat do ČSR) viz další poznámky a též přehled literatury v závěru příspěvku. Pokorný je uváděn též jako „Boža Pokorný“. K němu VÚA-VHA POKORNÝ (Kapitán Bohumil Pokorný, nar. 29. 10. 1895 v Rakovníku, se oženil 30. 10. 1920 a 12. 3. 1922 se novomanželům narodil syn Marcel. Manželství bylo rozloženo 28. 11. 1925. Dne 19. 11. 1927 se znovu oženil.). Údaje dle sdělení pracovníků archivu (kvalifikační listina a kmenový list vojáka). Ověření „de visu“ nebylo prozatím z důvodů zavření archivu v době koronavirové pandemie možné.

⁷² Viz ARCHIVES NATIONALES (FRANCE) MICHEL-POSPÍŠIL.

⁷³ Registrována od srpna 1941 – viz HFLO MICHEL-POSPÍŠIL.

⁷⁴ Evžen Pospíšil (naroden 1. 10. 1896 v Bruck an der Mur v Rakousku) je veden v databázi zahraničních vojáků 1939–1945 Vojenského ústředního archivu – viz VÚA-VHA POSPÍŠIL. Dle sdělení pracovníků VÚA se v archivu nachází k jeho osobě bohatý materiál (kmenový list, kvalifikační listina důstojníka, vojenský osobní spis vedený pro důstojníky v aktivní službě po roce 1945, osobní spis účastníka národního boje za osvobození, karta vyznamenaných aj.). Ověření „de visu“ nebylo prozatím z důvodů zavření archivu v době koronavirové pandemie možné.

vyučuje od roku 1945 ve Francouzském institutu v kurzech francouzštiny⁷⁵ Kromě toho je aktivní v kontaktu se Spolkem bývalých žáků československých oddělení na francouzských lyceích, což byla podobná činnost, jakou se zabývala v anglickém exilu.

Pobyt manželů Pospíšilových ve svobodném Československu však netrval dlouho. Po únoru 1948 začali být cizí státní příslušníci, zejména učitelé cizích jazyků, sledováni Státní bezpečností jako komunistickému režimu nepohodlní a podezřelí, a mnozí z nich byli dokonce označováni za zahraniční špióny. Situace se přiostrčila, když byl 5. května 1948 zatčen významný představitel zahraničního československého protinacistického odboje armádní generál Heliodor Píka (1897–1949), obviněn ze špionáže ve prospěch Velké Británie a vlastizrady a poté 29. ledna 1949 ve vykonstruovaném soudním procesu Státním soudem odsouzen k trestu smrti. Manželé Pospíšilovi byli zatčeni krátce po vynesení rozsudku – v dubnu 1949. Marcelle Pospíšilová, žena „reakčního důstojníka plk. Pospíšila, který měl blízko k Píkoví“, jak o tom napsal dobový tisk, byla obviněna z „profrancouzské špionáže“ a odsouzena k 15 letům nucených prací. Plukovník Evžen Pospíšil byl za účast v západním odboji a za protistátní činnost odsouzen ke 35 letům vězení.⁷⁶ Na zásah francouzské vlády a po mnoha intervencích byla Pospíšilová jako francouzská občanka po 15 měsících vězení 8. července 1950 propuštěna⁷⁷ a po dalších šesti měsících jí bylo umožněno i s dětmi vycestovat do Francie. Její manžel se dostal na svobodu až v roce 1956,⁷⁸ a za rodinou mu bylo povoleno odjet až po pěti letech – v roce 1961!

Marcelle Pospíšilová zemřela 15. srpna 1989.⁷⁹ Štafetu česko-francouzských kontaktů přebírá nejen její dcera Michelle Pospíšilová, kurátorka muzea Ordre de la Libération, která se v Praze narodila, ale zejména zeť – historik Bernard Michel (1935–2013).⁸⁰ Michel, profesor na Sorbonně na katedře Soudobých středo-evropských dějin (v letech 1985–2003) a od roku 2005 nositel čestného doktorátu Karlovy univerzity za mimořádné celoživotní dílo v oboru historie, se nejdříve zabýval dějinami Maďarska a finančními dějinami Rakouska. Později však rozšířil své bádání na oblast Prahy a Čech, které se staly hlavním objektem jeho celoživotní vědecké činnosti. Bohemikální zaměření historika mělo svůj důvod. Bernard Michel se jako mladý zamiloval do Michelle Pospíšilové, s níž se v roce 1959 oženil. Neustálé sledování a pronásledování rodiny Pospíšilovy ze strany StB a komunistického režimu na jedné straně a nadšení

a okouzlení Prahou, její historií a architektonickou krásou na straně druhé podnítilo jeho hlubší studium jazyka a české historie. Do Československa jezdil bádát do archivů ještě před rokem 1989 (v roce 1986 mu vyšla kniha *La Mémoire de Prague*), ale jeho hlavní bohemikální práce vycházejí až po pádu železné opony (*Nations et nationalismes en Europe centrale, XIXe–XXe siècles* /1996/, *Histoire de Prague* /1998/, *L'Empire austro-hongrois, Splendeur et modernité* /2006/ a *Prague Belle Epoque* /2008/; ta vyšla česky v roce 2010 jako *Praha – město evropské avantgardy*).⁸¹ Do Prahy, kde měl řadu přátel a kterou tak miloval, jezdil nejen bádát a přednášet, ale i studovat archivní materiály StB, aby zjistil všechny okolnosti zatčení a perzekuce rodiny své manželky. Díky jeho badatelskému úsilí se mohou nyní Francouzi i Češi seznámit s výsledky jeho studia: na webových stránkách francouzského ministerstva armády (Ministère des armées) si lze objednat ke studiu příslušné archiválie z osobního fondu Bernard Michel, profesorova daru této instituci (informace o životě a kariéře plukovníka Pospíšila, o činnosti Marcelle Pospíšilové v době francouzského odboje, o zatčení a odsouzení manželů čsl. soudem, o propuštění a repatriaci Marcelle Pospíšilové a také materiály týkající se odsouzení a popravy Heliodora Píky).⁸²

III. Dcera slavného otce

V této, třetí části příspěvku představíme ženu, o níž se dá říci, že byla svým původem i rodinným zázemím přímo předurčena k tomu, aby svůj dlouhý život (dožila se více než devadesáti let) strávila nejen studiem rodinných tradic spjatých s rodným krajem svých předků, ale také různorodými aktivitami, mnohdy nenápadnými, nebo dokonce tajnými, v rámci česko-francouzských kontaktů.

Jacqueline Mazon (ca 1917–2008)⁸³

Francouzská bohemistka Jacqueline Marcelle Mazon je dcerou francouzského slavisty Andrého Mazona (1881–1967), profesora češtiny a české literatury na Sorbonně, a Jeanne Roche-Mazon (1885–1953), spisovatelky, literární kritičky a překladatelky, a také neteř známého francouzského helénisty, překladatele řecké poezie Paula Mazona (1874–1955). Intelektuálně významný rod Mazonů⁸⁴ pochází z departementu Ardèche, ležícího v regionu Auvergne-Rhône-Alpes, kde jeho členové žili po několika století (v obcích Largentière, Privas a Aubenas). Jacqueline se však narodila v his-

⁷⁵ HNILICA 2009, s. 127. HNILICA 2017, s. 241.

⁷⁶ O zatčení manželů Pospíšilových, věznění a dalších jejich osudech viz BRAUNSTEIN 1993b, s. 72–74, 76 (zde též výňatek z deníku, který si Pospíšilová vedla v r. 1951) a PRAHA 1993, s. 163, HNILICA 2009, s. 144, HNILICA 2017, s. 241, OLŠÁKOVÁ 2007, s. 734, HOREL 2006, s. 5–6.

⁷⁷ K udělení milosti viz ARCHIV PRAŽSKÉHO HRADUa.

⁷⁸ K udělení milosti viz ARCHIV PRAŽSKÉHO HRADUb.

⁷⁹ Ve městě Châtenay-Malabry (dep. Hauts-de-Seine, region Île-de-France) necelých 11 km od Paříže. Viz FRANCE DEATH INDEX MICHEL.

⁸⁰ Zpráva o úmrtí viz SOUBIGNOU 2013.

⁸¹ K jeho biografii srov. též HOREL 2006, s. 5–6.

⁸² Viz MINISTÈRE DES ARMÉES (FRANCE).

⁸³ Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/58581>.

⁸⁴ V Largentière se narodil Jacquelinin dědeček Charles-Albin Mazon (1828–1908) a žil zde její pradědeček Louis-Victorin Mazon (1796–1861), pokrokový lékař, přesvědčený republikán politicky i sociálně se angažující, o němž víme, že byl pronásledován režimem a v polovině 19. století uprchl do Švýcarska (nakonec se usadil v Horním Savojsku, v obci Bonneville, kde vykonával lékařskou praxi a kde také zemřel). K němu viz DARRIEUX V. MAZON.

Obr. 10. Fotografie sedmnáctileté Jacqueline Mazon. Archiv Institutu d'Études slaves Paris, fond A. Mazon, archiv PROVENIO.

torickém rodinném sídle Château Vert v obci Allouis⁸⁵ ležící ve střední Francii v departementu Cher, který je součástí regionu Centre-Val De Loire, v kraji blízkém její matce, a to 24. června 1917 (některé prameny uvádějí rok 1918).⁸⁶

Znalkyně a milovnice českého jazyka a literatury byla vychovávána českou chůvou a měla řadu českých přátel, s nimiž se stýkala jak v Praze, tak ve Francii. V Praze pobývala již před druhou světovou válkou. Velký význam pro ni měl „jazykový a poznávací“ pobyt v rodině Otakara Podhajského, továrníka na obráběcí stroje v září 1934⁸⁷ a spolupráce s Francouzským institutem v Praze i Institutem slovanských studií v Paříži. Její zájem o češtinu, českou lite-

raturu a českou kulturu vůbec byl dán především profesním zaměřením otce. K četbě literatury a jazykovým znalostem však vedl Jacqueline nejen slavista a bohemista Mazon, ale také matka, autorka pohádek, překladatelka, která měla ke slovanské kultuře a slovanským jazykům také blízko (sama se naučila nejen německy, ale i srbsky a rusky). Po ní pravděpodobně Jacqueline zdědila i silné sociální citění a solidaritu s těmi, kdo potřebují pomoc (matka pracovala za první světové války jako ošetřovatelka v nemocnici, v zahraničí i ve Francii).

Jacqueline se za druhé světové války, kdy žila ve Francii, aktivně účastnila odboje a pomáhala zachraňovat české děti před transporty do koncentračních táborů. Josef Fišera, autor knihy *Vzpomínky, svědectví a naděje*⁸⁸ na ni vzpomíná takto: „*Jacqueline Mazon jsem poznal již před válkou v Praze, později jsem ji vidával v Paříži a v jižní zóně neobsazené Francie. Během války byla s námi v neustálých stycích buď písemně, nebo osobně při svých pobytech v našich zařízeních, kdy nám pomáhala s dětmi ve Vence (srpen, září a srpen 1942), a potom v Creuse (Vánoce 1943, Velikonoce a červenec 1944). Byla rovněž aktivním členem naší sítě MACE [= Maison d'Accueil pour Enfants, tj. Křesťanský domov pro děti, pozn. JK]. Nevím, zda byla náležitě oceněna její pomoc „Domovům“, hlavně v roce 1944.*“⁸⁹ A Fišera dodává, že z korespondence týkající se MACE vyplývá, co všechno Jacqueline pro „Domov“ v Creuse zařídila: „*V období před vyloděním Spojenců, před červnem 1944, kdy byl velký nedostatek peněz, se Jacqueline s pomocí jiných českých krajanů a svých přátel starala o získání finančních fondů. Opatřovala pro jednotlivé děti ‚kmotry‘, které pak jejím prostřednictvím zasílaly peněžité nebo věcné dary. Rovněž její matka Jeanne Mazon se starala o pomoc pro Domovy, přijala kmotrovství a zaslala peníze.*“⁹⁰

Jacqueline ještě za války, v roce 1944, vydala čítanku, výbor z české literatury *Lectures tchèques. Avec commentaire et lexique par Jacqueline Mazon*. Mazonová do čítanky zařadila ukázky z národních písní, úryvky z děl Erbeny, Němcové, Palackého, Havlíčka, Nerudy, Vrchlického, Jiráska, Bezruč, Masaryka, Čapka, Vančury a také Komenského a Husa. Závěrem zařadila i slovenskou píseň „Přiď Janko premilený“. Každá ukázka je uvedena stručnou charakteristikou autora a nechybí ani česko-francouzský slovníček. Josef Kurz, přední český jazykovědec, ve své recenzi na čítanku Mazonové upozorňuje na některé jazykové a stylistické nepřesnosti, jichž se autorka dopustila, ale jako celek dílo chválí a oceňuje. V závěru jeho recenze čteme: „*Přes některé námitky v jednotlivostech zaslouží si však knížka J. Mazonové vcelku chválu. Autorka se snažila proniknouti v ducha českého jazyka. Jsem přesvědčen, že její čítanka přispěje k poznání našeho jazyka u Francouzů, zvláště bude-li výklad*

⁸⁵ Letní sídlo v Allouis vlastnila rodina již v 16. století (za Františka I.).

⁸⁶ Zmínky o její biografii nebo její osobě: životní data – FRANCE DEATH INDEX MAZON a viz DÉCÈS 2013, JACQUELINE MAZON 2013 a též např. MARES MAZON, note 67: „*Il a engagé une nourrice tchèque pour élever sa fille Jacqueline, qui est devenue une excellente spécialiste de la langue et de la littérature tchèques, ...*“); HNILICA 2009, s. 130 aj.

⁸⁷ ARCHIVES IES MAZONOVÁ.

⁸⁸ FIŠERA 2002, s. 184.

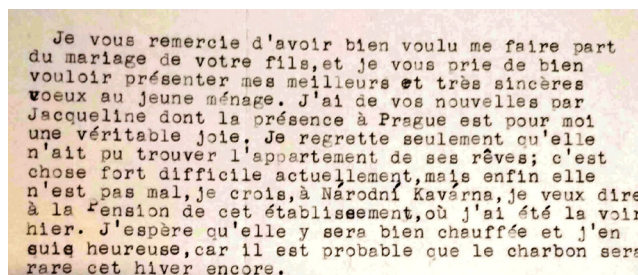
⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

v poznámkách provázen živým slovem učitelovým.⁹¹ V roce 1945 pak vyšel její francouzský překlad pohádek Jiřího Mahena (vydány v Paříži pod názvem *Contes tchèques*).⁹²

Do Prahy se vrátila po roce 1945, kdy ve školním roce 1946/7 zahájila výuku češtiny na Francouzském institutu Ernesta Denise. Prahu a pedagogickou činnost si evidentně zamilovala a měla zřejmě jasno o svých plánech, nejen jako lektorka jazyků (francouzštiny a češtiny), ale také jako překladatelka či editorka. Byla v kontaktu jak s Francouzským institutem v Praze, tak také s Institutem d'études slaves v Paříži. V roce 1946 otiskl časopis *Naše řeč*⁹³ tuto naléhavou výzvu, z níž je zapojení Mazonové do česko-francouzské spolupráce více než patrné: „*PAŘÍŽSKÝ SLOVANSKÝ ÚSTAV ARNOŠTA DENISE (Institut d'Etudes Slaves de l'Université de Paris) a Škola východních řečí v Paříži (Ecole Nationale des Langues Orientales vivantes) usilovně hledají Holubův Etymologický slovník jazyka českého (II. vydání). Potřebují nejméně 4 exempláře pro odborné čítárny a slovanské semináře v Paříži, v Lyoně, ve Strassburgu atd. Může-li někdo tuto dnes rozebranou knihu laskavě prodati pro francouzské češtináře, nechť se obrátí na sl. prof. J. Mazonovou (z Francouzského ústavu), Národní třída 11 (Pension), tel. 353-98. Děkuje vám předem za pochopení a ochotu.*“ Jak vyplývá z tištěného apelu, Jacqueline bydlela v penzionu slavné Národní kavárny, která existovala v letech 1896–1948 a kde se zrodil legendární Devěsíl a kde se na konci dvacátých let scházel intelektuální výkvět české kulturní obce.⁹⁴ O tom, že nebylo jednoduché po válce sehnat v Praze odpovídající bydlení, píše Madeleine Vokounová Andrému Mazonovi, otci Jacqueline, začátkem října 1945. Píše, že přítomnost Jacqueline v Praze je pro ni opravdovým potěšením a že jen lituje, že Jacqueline nemůže najít byt podle svých představ. „*Je to teď záležitost velmi složitá, ale nakonec nedopadla špatně, myslím, v Národní kavárně, chci říci, v penzionu tohoto zařízení, kde jsem ji byla včera navštívit. Doufám, že tam budou dobře topit, a budu tomu ráda, neboť je pravděpodobné, že uhlí bude tuto zimu ještě vzácnost.*“⁹⁵

Francouzský institut však v souvislosti s pokračujícím tlakem komunistického režimu omezil svou činnost, v důsledku čehož musela Mazonová opustit v roce 1949⁹⁶ Čechy a vrátit se do Francie. V roce 1952 vyšla v pařížském Institutu d'études slaves třetí reedice učebnice češtiny *Grammaire de la langue tchèque* Andrého Mazona, tentokrát na základě

Obr. 11. Z dopisu M. David-Vokounové Andrému Mazonovi datovaného v Praze 9. 10. 1945. Pasáž o Jacqueline Mazonové (Archiv Institutu d'études slaves Paris, fond A. Mazon).

revize a doplnění Jacqueline Mazonové.⁹⁷ Ta žila do roku 1998 pravděpodobně střídavě v Paříži a v Aubenas, kde se věnovala pedagogické činnosti (učila na lyceu Marcela Gimonda a v důchodu vyučovala přistěhovalce francouzštinu v rámci různých seskupení neziskové organizace Mouvement contre le Racisme et pour l'Amitié entre les Peuples).

Velmi se začala zajímat o životní osudy a dílo slavného dědečka, žurnalisty a historika Charles-Albina Mazona (1828–1908), ardešského patriota, kterého nikdy nepoznala,⁹⁸ zejména když v roce 1960 objevila jeho rukopisné autobiografické vzpomínky „Notes intimes“. Řadu let tak strávila úsilím o záchranu rodinných archiválií i reedicemi jeho děl. Bohatý dokumentační materiál ověřovala, doplňovala a korigovala. V roce 2003 pak darovala do Oblastního archivu v Ardèche (Fonds des Archives départementales de l'Ardèche), který už od roku 1928 uchovává bohatou písemnou pozůstalost Albina Mazona, v níž přední místo zaujímá *Encyclopédie de l'Ardèche. Dictionnaire historique, biographique, topographique du département* v 51 svazcích (!), její zbývající část.⁹⁹

Jacqueline Mazonová strávila posledních deset let v rodinném sídle Château Vert ve vesnici Allouis, kde 28. prosince 2008 zemřela.¹⁰⁰

Přestože z Československa odešla po roce 1948, neztratila s českým jazykem a kulturou ani s českými přáteli kontakt. Ještě v pokročilém věku 86 let provázela v roce 2003 svým milovaným krajem Ardèche a jeho pamětihodnostmi českou výtvarnici Libuši Mikovou. Ta na ni ve svých cestovatelských zážitcích vzpomíná jako na „*francouzsky drobnou a zaoblenou postavu velké ženské osobnosti*“, o níž říká,

⁹¹ MAZON, Jacqueline. *Lectures tchèques: avec commentaire et lexique*. Paris: Librairie Droz., 1944. Srov. KURZ 1947.

⁹² MAHEN, Jiří. *Contes tchèques*. Traduction de Jacqueline Mazon, illustrations de Imro Král. Paris: Boivin et Cie, 1945.

⁹³ NAŠE ŘEČ 1946, s. 20.

⁹⁴ Kavárna zanikla v roce 1948 s příchodem komunistického režimu, ale roku 1990 byla po restituci potomkům původního majitele obnovena a zrekonstruována.

⁹⁵ Srov. francouzský strojopis dopisu M. Vokounové z 9. 10. 1945 ve fondu Mazon (ARCHIVES IES VOKOUNOVÁ).

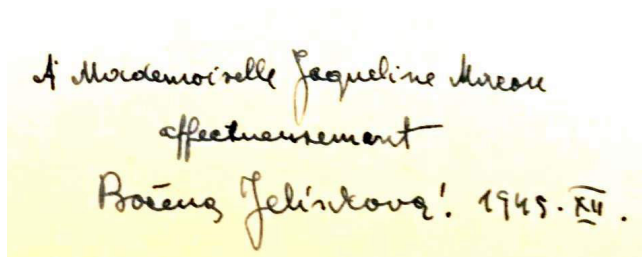
⁹⁶ Viz HNILICA2014, s. 262.

⁹⁷ MAZON, André. *Grammaire de la langue tchèque*. 3. édition, revue et complétée par Jacqueline Mazon. Paris: Institut d'études slaves, 1952. První vydání Gramatiky vyšlo v r. 1921, druhé r. 1932.

⁹⁸ K jeho osobě viz BNF DATA MAZON a též PORTRAITS D'ARDECHOIS 2017. Albin Mazon se historií svého rodného kraje le Vivarais, který se později stal departementem Ardèche, začal zabývat až ve zralém věku. V letech 1878–1905 vyšla pod pseudonymem „Doctor Francus“ série třinácti cestopisů nazvaných *Voyage du Docteur Francus*. Jacqueline se zasloužila o znovuvydání tohoto rozsáhlého díla, které vyšlo v její úpravě – *Quelques scènes et récits du Vivarais, par Charles Blain (Albin Mazon). Présentation de Jacqueline Mazon*. Aubenas: Imprimerie Lienhart et Cie 1981.

⁹⁹ Viz FONDS MAZON a též DARRIEUX 2007.

¹⁰⁰ Památku rodiny Mazonů, v tomto případě Jeanne Roche-Mazonové, která si tento kraj a místo rovněž velmi oblíbila (její otec tam v letech 1912–1925 zastával funkci starosty) a nacházela v něm inspiraci pro svoji tvorbu pro děti, připomíná i místní knihovna, která od r. 2013 nese její jméno – Bibliothèque Jeanne Roche-Mazon), viz BIBLIOTHÈQUE 2013a též MONOCHERMEDIA 2013.

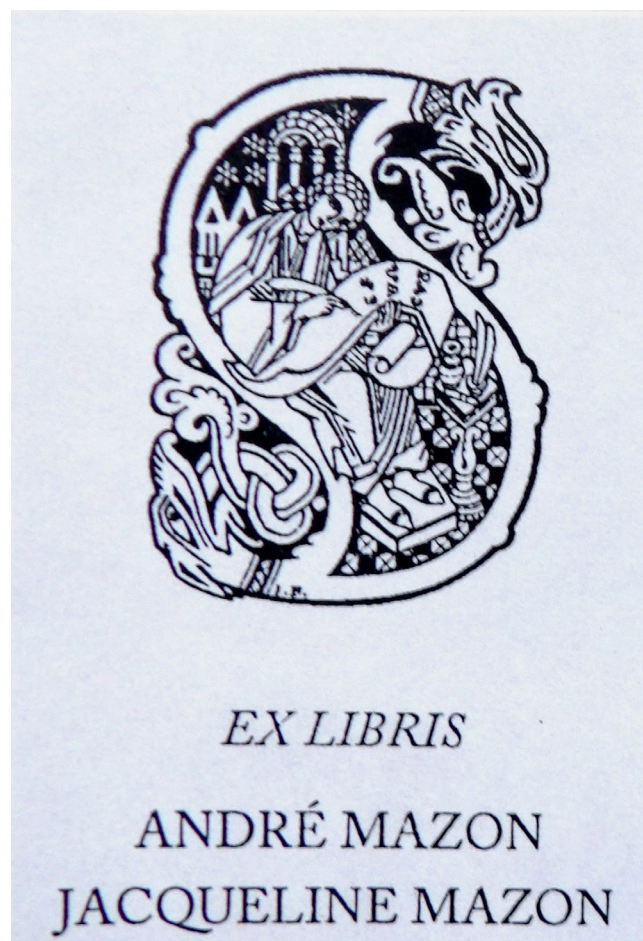
Obr. 12. Rukopisné věnování Boženy Jelínkové Jacqueline Mazonové v knize Hanuše Jelínka *Má Francie* vydané v r. 1938. Knihovna Institutu d'études slaves Paris, archiv PROVENIO.

že „o sobě prohlašovala, že není velkou kuchařkou a připravila nám skvělá francouzská míchaná vajíčka s ardešským červeným vínem.“¹⁰¹

Jacqueline Mazonová se stejně jako otec a matka znala s manželi Jelínkovými, zejména s Boženou Jelínkovou, k níž chovala vzhledem k věkovému rozdílu, který mezi nimi byl, velkou úctu. Boženě Jelínkové Jacqueline darovala v roce 1946 básnickou sbírku Louise Aragona *Les yeux d'Elsa* s věnováním: „A Madame Bož. Jelínková respectueusement J Mazon décembre 1946.“ Knížka se dochovala v knižní sbírce Hanuše Jelínka, dnes v Knihovně Národního muzea.¹⁰² Naopak Jelínková Jacqueline, kterou dobře znala od jejího mládí, věnovala již v roce 1945 soubor překladů francouzské poezie svého muže *Má Francie* vydaný roku 1938. Na titulní list knihy, která se nachází dnes v knihovně Institutu d'études slaves v Paříži, vepsala dedikaci: „A Mademoiselle Jacqueline Mazon affectueusement Božena Jelínková. 1945. XII.“¹⁰³ Podle data rukopisných dedikací je patrné, že se jednalo zřejmě o dárky k Vánocům (1946 v prvním případě a 1945 v druhém případě).¹⁰⁴ V knihovně Institutu d'études slaves v Paříži se dochovala řada knih se štítkovým tištěným exlibris (dodaným v knihovně Institutu) označujícím společné majitele Andrého Mazona a Jacqueline Mazonovou.¹⁰⁵

Závěrem

Náš příspěvek jsme nazvali „Mezi Paříží a Prahou. Neznámé a málo známé „hrdinky“ česko-francouzského kulturního světa první poloviny 20. století“ a chtěli jsme v něm upozornit na některé významné ženské osobnosti, které se pohybovaly v první polovině minulého století na této pomyslné česko-francouzské ose. A to jedním nebo druhým směrem, nebo tam a zpět. Jednou, víckrát či nepřetržitě. Žen, Česek i Francouzek, které se angažovaly v první polovině 20. století ve prospěch česko-francouzského přátelství a česko-francouzských kulturních vztahů, byla celá řada. Životní osudy všech známy nejsou, nebo jsou známy jen částečně.¹⁰⁶

Obr. 13. Štítkové tištěné exlibris Institutu d'études slaves označující knihy Andrého Mazona a Jacqueline Mazonové. Knihovna Institutu d'études slaves Paris, archiv PROVENIO.

V mnoha případech se jednalo o osobnosti, které netvořily velké dějiny česko-francouzských vztahů, ale které svým životem a svou činností tvořily jakési podhoubí, z něhož vyrůstaly velké události česko-francouzské vzájemnosti nebo které bylo živnou půdou pro její nepřetržitou každodenní, byť nenápadnou či skromnou existenci. O těchto „hrdinách“ se dovídáme až s odstupem doby, a často dokonce jen náhodně. Někdy známe pouze jejich jména, jež se objevují v archivních dokumentech, osobních pamětech, korespondenci, odborné literatuře nebo v rukopisných věnováních zachovaných v knihách. Mnoho těchto „hrdinek“, Francouzek, které působily v daném období v českém prostředí, tak zůstává (a zjevně i zůstane) bezejmenných. Jedním z důvodů, proč jejich jména upadla v zapomnění, byly společenské a politické poměry v komunistickém Československu, kdy bylo nežádoucí na „frankofonně orientované intelektuálky“

¹⁰¹ Viz MIKOVÁ 2003.

¹⁰² PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/documents/36600>.

¹⁰³ Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/58581>.

¹⁰⁴ V knihovně Institutu slavistických studií v Paříži jsou dochovány knihy Hanuše Jelínka *Na Svaté Hoře* (Praha 1933) s rukopisnou dedikací manželům Mazonovým a kniha *Královské hlavní město Praha* z roku 1909, kterou roku 1910 věnoval Jelínek Jeanne Roche-Mazonové. Viz PROVENIO DATABÁZE: <http://provenio.net/authorities/102925>.

¹⁰⁵ Cestu, jak se knihy do Institutu dostaly, lze jen tušit (zřejmě je Institutu odkázala Jacqueline), ale zatím nám chybí důkazy.

¹⁰⁶ Srov. připravovanou knihu romanisty Martina Kučery o olomouckých frankofilech a Francouzích žijících v Olomouci a v ní kapitulu „Olomoučanky“ s francouzskými kořeny; viz KUČERA RKP 2020.

upozorňovat nebo jim věnovat pozornost. A co víc: také ony samy byly nežádoucí. Byly vystavovány perzekucím a byly nuceny k odchodu ze země, pokud neodešly dobrovolně samy. Pro jejich další intelektuální rozvoj to bylo mnohdy jediné řešení. A naopak, mnohé Češky, profesně úspěšné a slavné ve Francii, byly ve své vlasti, která si jich nedokázala nebo někdy ani nechtěla patřičně vážít, často neznámé.

V našem příspěvku jsme představili ukázkově tři kategorie, tři charakteristické prototypy ženských osobností, literátek a vědkyň (viz kapitoly I. Paříž v Praze, Praha v Paříži, II. Čeština – jazyk mého manžela, III. Dcera slavného otce). Jejich výběr byl determinován jednak naším výzkumem v oblasti knižních proveniencí a z něho vyplývajících informacemi, a jednak tím, že jsme chtěli formou životopisných medailonků těchto žen-intelektuálek seznámit širší veřejnost s jejich osudy a ukázat, jak se tyto ženy jazykově i kulturně sžily s cizím prostředím a jak se v něm dokázaly vědecky a literárně uplatnit.

Představili jsme pět příběhů rodilých frankofonních cizinek, které žily a působily v českých zemích, kam je přivedly osobní či profesní důvody (přeneseně řečeno přinesly do Prahy „kus Paříže“, „kus Francie“), a jejichž život pobyt v českém prostředí významně poznamenal (i když každou jinak). Jsou to ženy, které nepochybně přispěly k rozvoji česko-francouzské kulturní spolupráce a zapsaly se výrazným písmem do dějin česko-francouzských vztahů. Intelektuální přínos Francouzek provdaných za české partnery byl jak v oblasti výuky francouzského jazyka, propagace francouzské literatury, umění i francouzského kulturního života, tak v oblasti české kultury a vědy značný. Lásku k češtině, české kultuře a k českým zemím i jejich obyvatelům (i když někteří z nich se k nim po válce se změnou politického režimu chovali odmítavě nebo nepřátelsky a v řadě případů jim dokonce ublížili) si uchovaly i po návratu či odchodu do Francie. Je to případ Madeleine Vokoun-Davidové, Raymonde Coupée-Zajícové, Marcelle Michel-Pospíšilové. A je to také případ francouzsko-belgické spisovatelky, překladatelky a publicistky Junie Letty-Castagnou, kterou k zájmu o českou kulturu přivedl také její manžel, v tomto případě Francouz, spisovatel a básník okouzlený Prahou, a která se zaujetím pravidelně informovala francouzsky hovořící čtenáře časopisu *La Revue française de Prague* o pražském kulturním dění, divadelním životě i novinkách české literatury. A Jacqueline Mazonová, bohemistka, znalkyně a nadšená milovnice češtiny a její literatury? Ta si češtinu osvojila díky svému slavnému otci a jeho českým kontaktům již jako malá. V českém prostředí se pohybovala již od dětství, česky uměla dokonale a o Československo a Čechoslováky se zajímala až do konce života (známa je její nezištná a obětavá pomoc dětem československých uprchlíků ve Francii za druhé světové války). Na rozdíl od jejího otce, který léta stál v čele Institutu slavistických studií v Paříži a jehož jméno znal celý slovanský svět, nám její životní osudy zůstávají

dodnes málo známy a její přínos česko-francouzské vzájemnosti je neprávem opomíjen (neboť Jacqueline nebyla rozhodně jen „dcerou slavného otce“).

To, že existovaly naopak „české hrdinky-intelektuálky“ žijící ve frankofonním prostředí, které je dokázalo ocenit lépe než jejich původní vlast, jsme chtěli ukázat na šestém životním příběhu, konkrétně medailonku významné pedagogky věnující svoji pozornost handicapovaným dětem, spisovatelky, editorky a nakladatelky Ludmily Durdíkové-Faucherové, která „odešla z Prahy do Paříže“ a která mohla svoje vědecké znalosti a své nesporné literární nadání plně rozvinout až ve francouzském prostředí. To české, které na ni léta zapomínalo, jí naopak ještě dnes hodně dluží.

Nebylo naším záměrem sestavit výčet Česek, které dobrovolně nebo nuceně opustily v první a druhé polovině 20. století Československo a jako umělkyně, spisovatelky, novinářky, překladatelky či vědkyně se profesně prosadily ve Francii; to by nebylo ani možné. Ostatně některá jména jsou notoricky slavná (jako např. osobnost malířky a grafičky Toyen), a připomínat jejich životní příběh nemá tudíž většího opodstatnění. Jiná jména, především ta z řad intelektuální emigrace po roce 1948 a 1968, jsou širší veřejnosti známa méně a naše informace o nich jsou zatím velmi kusé a neúplné. Nicméně životopisné portréty několika ženských osobností, které jsme v souvislosti s výzkumem vlastnických proveniencí doložených ve vybraných českých a francouzských knižních a archivních fondech sestavili, přináší (a ještě přinese) v rámci virtuální rekonstrukce knižních celků PROVENIO, textově-obrazová online databáze vlastníků historických a moderních knižních sbírek a provenienčních záznamů v knihách budovaná v Knihovně Národního muzea.¹⁰⁷

Prameny:

ARCHIVES DE PARIS VOKOUNOVÁ: État civil de Paris. Actes d'état civil, Arrondissement 17. Naissance, 1902, cote V4E10256, acte n° 2655 [online]. Archives de Paris. Archives numérisées [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

http://archives.paris.fr/arkotheque/visionneuse/visionneuse.php?arke=YTo2OntzOjQ6ImRh-dGUiO3M6MTA6IjIwMTctMDktMTAiO3M6MTA6InR5cGVfZm9uZHMiO3M6MTE6ImFya29fc-2VyaWVsIjtzOjQ6InJlZjEiO2k6NDtzOjQ6InJlZjIiO-2k6MjU0MzE3O3M6MTY6InZpc2lvbm5ldXNlX-2h0bWwiO2I6MTtzOjI6aXNpb25uZXVzZV9odGlsX-2IvZGUiO3M6NDoiHJvZCI7fQ==#uielem_move=374.3999938964844%2C76&uielem_islocked=0&uielem_zoom=61&uielem_brightness=0&uielem_contrast=0&uielem_isinverted=0&uielem_rotate=F.

ARCHIVES DE PARIS ZAJÍCOVÁ: État civil de Paris, Actes d'état civil, 1932, Mariages, Paris, 06, cote 6M 274_B [online]. Archives de Paris, Archives numérisées [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

¹⁰⁷ Je v ní např. životopisný medailonek redaktorky Dagmar Trnkové, manželky diplomata a novináře Jaroslava Trnky (1905–1992), s nímž po roce 1948 odešla do Francie na dlouhá léta a s nímž spoluredigovala exilový časopis *Rencontres*; frankofonní novinářky a překladatelky Amber Bousoglou (1923–2004) činné v letech 1938–1950 v Praze, po vyhoštění z komunistického Československa žijící ve Francii, kde od roku 1956 působila jako redaktorka deníku *Le Monde*, pro nějž v letech 1965–1968 pracovala v Praze jako jeho zahraniční zpravodajka, a po sovětské okupaci Československa žijící opět v pařížském exilu; nebo české lingvistky Mileny Srpové (1951–) žijící a pracující od roku 1979 ve Francii.

http://archives.paris.fr/arkotheque/visionneuse/visionneuse.php?arko=YTo2OntzOjQ6ImRhdGUlO3M6MTA6IjIwMjAtMDYtMTgiO3M6MTA6InR5cGVfZm9uZHMlO3M6MTE6ImFya29fc2VyaWVsIjtzOjQ6InJlZjEiO2k6NDtzOjQ6InJlZjEiO2k6Mjg3MTA4O3M6MTY6InZpc2lvm5ldXNlX2h0bWwiO2I6MTtzOjI6IjE2aXNpb25uZXVzZV9odGlsX2IvZGUlO3M6NDoiHjVZCI7fQ==#uielem_move=0%2C0&uielem_rotate=F&uielem_islocked=0&uielem_zoom=82.

ARCHIVES IES MAZONOVÁ: Archives Institut d'Études slaves de Paris, fond André Mazon – korespondence Jacqueline Mazon a Jeanne Roche-Mazon (8 dopisů Jacqueline psaných matce z Prahy 3. 9. – 27. 9. 1934).

ARCHIVES IES VOKOUNOVÁ: Archives Institut d'Études slaves de Paris, fond André Mazon – korespondence Madeleine David-Vokounová a André Mazon (8 dopisů z let 1937–1945 Vokounové Mazonovi).

ARCHIVES NATIONALES (FRANCE) MICHEL-POSPÍŠIL: Registres de nationalité ouverts par les Forces Françaises Libres à Londres, Premier carnet 23. 9. 1940–18. 2. 1943, cote 20000247/1, Acte n° 69, POSPISIL (NJF: MICHEL), Marcelle Simone Louise [online]. Archives nationales (France) [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: https://www.siv.archives-nationales.culture.gouv.fr/siv/rechercheconsultation/consultation/ir/consultationIR.action?irId=FRAN_IR_023109&udId=RLc1a_69&details=true&gotoArchivesNums=false&auSeinIR=true

ARCHIVES SARTHE ZAJÍCOVÁ: Registres paroissiaux et d'état civil, Mayet, 1893–1902. Naissances, cote 2E202/13 (1901) [online]. Archives Sarthe, Département de la Sarthe, Archives en ligne [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

http://archives.sarthe.fr/arkotheque/visionneuse/visionneuse.php?arko=YTo2OntzOjEwOiJ0eXBlX2ZvbW5ldXNlX2h0bWwiO2I6MTtzOjI6IjE2aXNpb25uZXVzZV9odGlsX2IvZGUlO3M6NDoiHjVZCI7fQ==#uielem_move=-234%2C-357&uielem_rotate=F&uielem_islocked=0&uielem_zoom=108.

ARCHIV PRAŽSKÉHO HRADUa: KPR – protokol T (tajné), 1945–1963, č. 1390, sign. T 2458/50, Marcela Pospíšilová – udělení milosti 1950, karton 79 [online]. *Archiv Pražského hradu* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.prazskyhradarchiv.cz/cs/archivkpr/archivni-fondy-a-sbirky/archivni-fondy-a-sbirky>.

ARCHIV PRAŽSKÉHO HRADUb: KPR – protokol T (tajné), 1945–1963, č. 2420, sign. T 2800/55, udělení milosti v 13 trestních případech: Marie Žaloudková, Jan Neruda, Václav Dorník, Bohumil Vinš, Jaroslav Fuks, Antonín Frána, Evžen Pospíšil, Anna Řezníčková, Josef Krajíček, Antonín Vladař, Lukáš Hrabina, Jan John, Věra Šíková 1951–1956, karton 100 [online]. *Archiv Pražského Hradu* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

<https://www.prazskyhradarchiv.cz/cs/archivkpr/archivni-fondy-a-sbirky/archivni-fondy-a-sbirky>.

ARCHIV UK VOKOUNOVÁ: Archiv Univerzity Karlovy. Personální spis Lektorka Vokounová Davidová, Madeleine, inv. č. 782.

ARCHIV UP OLOMOUC VOKOUNOVÁ: Archiv Univerzity Palackého v Olomouci, FF K 51, složka M. Vokounová-Davidová.

HFLO MICHEL-POSPÍŠIL: Liste des Français Libres, Les Français Libres de juin 1940 à juillet 1943, Une Française Libre parmi 61317, Dossier administratif de résistant: GR 16 P 487021 [online]. *Histoires de Français Libres ordinaires* [cit. 4. 7. 2020].

Dostupné z: <http://www.francaislibres.net/liste/fiche.php?index=91594>.

MINISTÈRE DES ARMÉES (FRANCE): Etat des fonds des archives privées de 2007. Bernard Michel. Cote DE 2007PA130 [online]. *Ministère des armées. Service historique de la Défense* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

<http://www.servicehistorique.sga.defense.gouv.fr/ark/55111>.

MÚA AV ČR HORÁK: Masarykův ústav AV ČR. Fond 306. Jiří Horák, II b 1, inv. č. 1343, karton 16.

MÚA AV ČR KRÁL: Masarykův ústav AV ČR. Fond 341. Josef Král, inv. č. 278, karton 3.

MÚA AV ČR KREJČÍ: Masarykův ústav AV ČR. Fond 346. František Krejčí, inv. č. 710, karton 8.

MÚA AV ČR RYPKA: Masarykův ústav AV ČR. Fond 408. Jan Rypka, karton 32, složka Posudky, Odborný pracovní posudek na J. Rypky z roku 1967.

MÚA AV ČR VOKOUNOVÁ: Masarykův ústav AV ČR. Fond 23. Orientální ústav, 041/P – Ž. Členové OÚ – řádní a činní. Osobní spisy 1934–1952. Osobní spis Vokounová-Davidová, Madeleine, karton 7.

VÚA-VHA POSPÍŠIL: Vojenský ústřední archiv. Příslušníci čs. Jednotek v zahraničí. Záznam vojáka. Dostupné z: <http://www.vuapraha.cz/soldier/18629894>.

VÚA-VHA POKORNÝ: Vojenský ústřední archiv (kvalifikační listina a kmenový list).

Literatura:

BRAUNSTEIN 1993a: BRAUNSTEIN, Mathieu. Francouzský tisk v Praze. Československý tisk v Paříži. In: *Z historie Francouzského institutu v Praze*. Praha: Edice Štěpánská, 1993, s. 47–51.

BRAUNSTEIN 1993b: BRAUNSTEIN, Mathieu. Aféra Aymonin. In: *Z historie Francouzského institutu v Praze*. Praha: Edice Štěpánská, 199, s. 75–77.

ČERNÝ 1992: ČERNÝ, Václav. *Paměti III (1945–1972)*. Praha: Atlantis, 1992, s. 98.

FIŠERA 2002: FIŠERA, Josef – FIŠEROVÁ, Eugénie. *Vzpomínky, svědectví a naděje*. Praha: V Ráji, 2002.

GIRARD 1993: GIRARD, Marcel. Likvidace Francouzského institutu 1945–1951. In: *Z historie Francouzského institutu v Praze*. Praha: Edice Štěpánská, 1993, s. 65–71.

HNILICA 2009: HNILICA, Jiří. *Francouzský institut v Praze 1920–1951. Mezi vzděláním a propagandou*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2009.

HNILICA 2014: HNILICA, Jiří. *Knihovna Francouzského institutu v Praze v průběhu 20. století*. In: *Marginalia 2*, 2014.

HNILICA 2017: HNILICA, Jiří. *Fenomén Dijon. Století českých maturit ve Francii*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017.

HOREL 2006: HOREL, Catherine. Avant-propos. In: HOREL, Catherine (ed.). *Nations, cultures et sociétés d'Europe centrale aux XIXe et XXe siècles: mélanges offerts au professeur Bernard Michel*. Paris: Publications de la Sorbonne, 2006, s. 5–6.

KAŠPAROVÁ – MĚŘIČKA 2019: KAŠPAROVÁ, Jaroslava – MĚŘIČKA, Matěj. Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách – prozatímní výsledky výzkumu. *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum*, 64, 2019, č. 3–4, s. 63–64.

KUČERA RKP 2020: KUČERA, Martin. *Francouzský jazyk a kultura v Olomouci* (rukopis, Olomouc 2020).

KURZ 1947: KURZ, Josef. Lectures tchèques. *Listy filologické* 71, 1947, č. 5, s. 246–248.

LENDEROVÁ 1994: LENDEROVÁ, Milena. *Čechy francofilské. Alliance Française v Čechách v letech 1886–1951*. Habilitační práce v oboru české dějiny. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity České Budějovice 1994.

OLŠÁKOVÁ 2007: OLŠÁKOVÁ, Doubravka. V krajině za zrcadlem. Politici emigranti v poúnorovém Československu a případ Aymonin. *Soudobé dějiny* 14, 2007, č. 4, s. 719–743.

PISTORIUS 1957: PISTORIUS, Georges. *Destin de la culture française dans une démocratie populaire. La présence française en Tchécoslovaquie (1948–1956)*. Paris: Les Iles d'Or, 1957.

PRAHA 1993: Praha nad Seinou, chronologie (1863–1988). In: *Z historie Francouzského institutu v Praze*. Praha: Edice Štěpánská, 1993, s. 163.

ŠALDA 1963: ŠALDA, F. X. Francouzský básník v Praze. In: *Kritické projevy XIII. 1925–1928. Soubor díla F. X. Šaldy*. Sv. 22. Vychází prací Ústavu pro českou literaturu ČSAV v nakladatelství Československý spisovatel. K vydání připravil Emanuel Macek. Praha, 1963, s. 307–310.

ŠTEMBERKOVÁ 2004: ŠTEMBERKOVÁ, Marie. Výuka románských jazyků na Univerzitě Karlově za první republiky. In: *Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy. Historia Universitatis Carolinae Pragensis*, T. XLIII, fasc. 1–2, 2004, s. 135–172.

ŠUBRTOVÁ 2008: ŠUBRTOVÁ, Milena. Lída Durdíková a počátky novátorské knižní edice pro děti. *Komenský* 133, 2008, č. 2, s. 9–12.

ŠUBRTOVÁ 2010: ŠUBRTOVÁ, Milena. Ludmila Durdíková-Faucher. Česká autorka spoluzakladatelkou moderní ediční koncepce francouzské literatury pro děti a mládež. In: *Česká literatura – rozhraní a okraje*. Sborník příspěvků z IV. Kongresu světové literárněvědné bohemistiky. Vydal Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., v nakladatelství Filip Tomáš-Akropolis. Edičně připravila Lenka Jungmanová. Praha 2010, s. 175–183.

ŠUBRTOVÁ 2010a: ŠUBRTOVÁ, Milena. L'oeuvre littéraire de Lída Durdíková-Faucher et les débuts de la collection Albums du Père Castor. In: *Europe centrale, carrefour des cultures dans la tradition littéraire*. Novotná Miroslava, Gauthier Colette (ed.). Brno: Masarykova Univerzita, 2010, s. 190–197.

Elektronické zdroje:

ABART ZAJÍC: ABART Osoby. Jaroslav Zajíc [online]. ABART [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://cs.isabart.org/person/55292/>.

BIBLIOTHÈQUE 2013: Bibliothèque Jeanne Roche-Mazon Allouis [online]. Le Berry républicain 27. 5. 2013 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: https://www.leberry.fr/allouis-18500/actualites/bibliotheque-jeanne-roche-mazon_1564233/.

BNF DATA FAUCHER: Paul Faucher (1898–1967) [online]. *BnF Data* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: https://data.bnf.fr/fr/11903433/paul_faucher/.

BNF DATA MAZON: Albin Mazon (1828–1908) [online]. *BnF Data* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: https://data.bnf.fr/fr/11915394/albin_mazon/.

BRITISH MUSEUM: Émile Henry Tielmans [online]. *The British Museum. Collection* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG48524>.

BSČZ: Durdíková, Lída. Biografický slovník českých zemí 14, Praha 2011, s. 433–434 [online]. *BSČZ Biografický slovník* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/DURD%20C3%8DKOV%20C3%81_L%20C3%AD-da_1.4.1899-8.3.1955.

CÉ SOIR 1945: Une Française berna la Gestapo [online]. *Cé soir* 28. 8. 1945 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k76357064/f1.item.r=Mme%20Zajic>.

DARRIEUX 2007: DARRIEUX, Eric. Résister en Décembre 1851 en Ardèche. Essai d'histoire sociale d'une insurrection. Thèse de doctorat d'Histoire. Sous la direction de Jean-Luc Mayaud. Université Lumière-Lyon 2, 2007 [online]. *Ardèche Bibliothèque départementale* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

https://1851.fr/wp-content/uploads/2016/01/darrieux_e.pdf.

DARRIEUX V. MAZON: DARRIEUX, Eric. Un républicain de son temps: le docteur Victorin Mazon (1796–1861). Association 1851 [online]. *Pour la mémoire des Résistances républicaines* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://1851.fr/hommes/mazon/>.

DÉCÈS 2013: Décès & Espérance de vie [online]. *Politologue.com* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://dec.es.politologue.com/r.pol?t=d&r=Mazon%2c+Jacqueline>.

FONDS MAZON: Fonds Mazon. Archives départementales de l'Ardèche [online]. Ardèche Le Département [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

<https://archives.ardeche.fr/n/fonds-mazon/n:103>.

FRANCE DEATH INDEX COUPÉE: France Death Index 1970–2019. Raymonde Valentine Julienne Coupée [online]. *My Heritage* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.myheritage.cz/research/collection-10823/france=-death-index1970-2020-?itemId1979814=-&action-showRecord&recordTitle=Raymonde+Valentine+Julienne+COUPEE>.

FRANCE DEATH INDEX DAVID: France Death Index 1970–2019. Madeleine Jeanne Georgette David [online]. *My Heritage* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.myheritage.cz/research/collection-10823/france=-death-index1970-2020-?itemId8280094=-&action-showRecord&recordTitle=Madeleine+Jeanne+Georgette+DAVID>.

FRANCE DEATH INDEX MAZON: France Death Index 1970–2019. Jacqueline Marcelle Mazon [online]. *My Heritage* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.myheritage.cz/research/collection-10823/france-death-index-1970-2019?s=120537851&itemId=18490236-&action=showRecord&recordTitle=Jacqueline+Marcelle+MAZON>.

FRANCE DEATH INDEX MICHEL: France Death Index 1970–2019. Marcelle Simone Louise Michel [online]. *My Heritage* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.myheritage.cz/research/collection-10823/france=-death-index1970-2020-?itemId7900337=-&action=showRecord&recordTitle=Marcelle+Simone+Louise+MICHEL>.

GROHOVÁ 2016: GROHOVÁ, Daniela. V Jičíně, doteky francouzské. Bakalářská práce. Ved. práce Jiří Hnilica. Praha, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, 2016 [online]. *Repozitář závěrečných prací Univerzity Karlovy* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/148075/?lang=cs>.

HAVELKOVÁ 2012: HAVELKOVÁ, Michaela. Ženy v české vědě za druhé světové války. Disertační práce. Ved. práce Jan Janko. Západočeská univerzita v Plzni 2012 [online]. *Digitální knihovna Západočeské univerzity v Plzni* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/5404>.

JACQUELINE MAZON 2013: Mademoiselle Jacqueline Mazon. Jacqueline Mazon. Publié par Ludovic le 17-Feb-2013 [online]. *Cévennes Terre de Lumière* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://ctl-ardeche.com/modules/publisher/item965b.html?itemid=34>.

KNOPPOVÁ 2014: KNOPPOVÁ, Alice. Les illustrateurs tchèques aux éditions du Père Castor [online]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Mgr. Marcela Poučová, Ph.D. Brno, 2014. *Theses.cz* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/jr8e9k/>.

LETTY 1932: Lettre de Junia Letty à Paul Léautaud. Prague, 19 octobre 1932 [online]. Bibliothèque littéraire Jacques Doucet [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <http://www.calames.abes.fr/pub/#details?id=FRPAL-ME0000000000300-1627-1-1-1>.

MARÈS MAZON: MARÈS, Antoine. André Mazon, un slaviste au XXe siècle. Profil politique d'un savant [online]. *Revue des études slaves* 82, fascicule 1, 2011, s. 69–94 [online]. *Persée* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: www.persee.fr/doc/slave_0080-2557_2011_num_82_1_8000.

METODICKÝ PORTÁL RVP: FALTUSOVÁ, Magdaléna. František Bakule (1877–1957) [online]. *RVP. Metodický portál portál inspirace a zkušenosti učitelů* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/2121/FRANTISEK-BAKULE-1877-1957.html/>.

MIKOVÁ 2003: MIKOVÁ, Libuše. Francie – cestovatelky v Ardèche I. [online]. *Žena-in*, 24. 10. 2003 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://zena-in.cz/clanek/francie-cestovatelky-v-ardeche>.

LE MONDE 2018: „Poule rousse“, „Michka“ et les archives du Père Castor consacrés par l'Unesco [online]. *Le Monde*. Publié le 01 février 2018 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z:

https://www.lemonde.fr/culture/article/2018/02/01/poule-rousse-michka-et-les-archives-du-pere-castor-consacres-par-l-unesco_5250203_3246.html.

MONOCHERMEDIA 2013: ALLOUIS, Daniel. La Bibliothèque d'Allouis change de nom [online]. *Monochermédia. Vivre les bibliothèques*, 19 Juin, 2013 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <http://monchermedia.com/la-bibliotheque-dallouis-change-de-nom/>.

NAŠE ŘEČ 1946: Francouzští češtináři volají [online]. *Naše řeč* 30, 1946, č. 1, s. 20 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3942>.

PÈRE CASTOR 2007: Les origines des Albums du Père Castor [online]. *Radio de Prague international*. 4. 4. 2007 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://francais.radio.cz/les-origines-des-albums-du-pere-castor-8609017>.

PICKCLIC EXLIBRIS: Ex libris Junia Letty écrivain tchèque par Tielmans [online] *PickClic* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://picclick.fr/#&gid=1&pid=1>.

PIQUARD 2012: PIQUARD, Michèle. Paul Faucher, concepteur des albums du Père Castor, sergent recruteur de la Nouvelle Éducation dans l'entre-deux-guerres. *Recherches & éducations* [online], 4 mars 2011, mis en ligne le 15 novembre 2012 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <http://journals.openedition.org/rechercheseducations/782>.

PORTRAIT D'ANDRÉ CASTAGNOU 2009: Portrait d'André Castagnou [online]. *MutualArt. Auctions* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.mutualart.com/Artwork/PORTRAIT-D-ANDRE-CASTAGNOU/6D9E9A0F76BB34FB>.

PORTRAITS D'ARDÉCHOIS 2017: Charles-Albin MAZON alias docteur Francus. *PORTRAITS D'ARDÉCHOIS* [online], Mis à jour le Mercredi 18 Octobre, 2017 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: http://www.medarus.org/Ardeche/07celebr/07celTex/mazon_albin.html.

PRÉAUX CLAIRE 1965: PRÉAUX CLAIRE. Henri Grégoire (1881–1964). In: *Revue belge de philologie et d'histoire* 43, fasc. 3, 1965. Langues et littératures modernes – Moderne taal- en letterkunde, s. 1193–1198 [online]. *Persée* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: www.persee.fr/doc/rbph_0035-0818_1965_num_43_3_2598.

PROVENIO DATABÁZE: Virtuální rekonstrukce knižních fondů. PROVENIO. Databáze Databáze vlastníků historických a moderních knižních sbírek a provenienčních záznamů v knihách. Knihovna Národního muzea [online]. *Knihovna Národního muzea* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <https://www.provenio.net/provenience/>.

RAKOVÁ 2011: RAKOVÁ, Zuzana. La Base institutionnelle pour la diffusion de la langue et de la culture françaises en pays tchèques. In: Francophonie de la population tchèque 1848–2008. Brno: Masarykova univerzita, 2011 [online]. *Digitální knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/11222.digilib/124210>.

RFP: La Revue française de Prague. Organe de la Fédération des sections de l'Alliance française en Tchécoslovaquie. Prague 1922–1938 [online]. *Gallica* [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb328596884>.

SOUBIGOU 2013: SOUBIGOU, Alain. Zemřel historik Bernard Michel, „náš člověk v Paříži“ [online]. *iDNES.cz*.

Zpravodajství 6. srpna 2013 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/kultura/hudba/zemrel-francouzsky-historik-bernard-michel.A130806_102149_hudba_ob.

TEXTYLES 2014: BÉGHIN, Laurent. La revue *Le flambeau et les littératures slaves (1918–1940)* [online]. *Textyles* 45, 2014 [cit. 4. 7. 2020]. Dostupné z: <http://journals.openedition.org/textyles/2539>.

Jaroslava Kašparová

Knihovna Národního muzea
oddělení rukopisů a starých tisků
Václavské náměstí 68
110 00 Praha 1